

Liturg.

434

Liturg. 737

PETRI LVDWIG

SS. THEOLOG. LICENTIATI NOBILIVM PRINCIPALIS
SEMINARII AD S. CHILIANVM ALVMNORVM
PRAEFFECTI

D E E O,

QVOD CIRCA

MISSAM PAROCHI
AVDIENDAM

IUSTVM EST.

DISSERTATIO.

BAMBERGAE ET WIRCEBURGI
SVMP TIBVS TOBIAE GOEBHARDT.

I 7 8 3.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

REVERENDISSIMO
AC
CELSISSIMO
DOMINO DOMINO
FRANCISCO
LUDOVICO
S. R. I. PRINCIPI
EPISCOPO
BAMBERGENSI
ET
WIRCEBURGENSI
FRANCIAE ORIENTALIS
D V C I,
CET. CET. CET.

DOMINO SVO
CLEMENTISSIMO
HANC DISSERTATIONEM
SVBMISSISSIME DICAT, DEDICAT ET CONSECRAT

Servorum infimus
Petrus Ludwig, Sesslacenſis.

PRAE.

PRAEFATIO.

Quae de missa parochi audienda extant, momenta sane amplissima sunt, quae et me determinarunt, huic materiae ut animum adiicerem. Inualuit enim tantus in Ecclesia Dei tepor multorum fidelium, ut pastoris vultum effugiant, atque umbram; quo fieri solet, ut nec infirmum consolidari, nec aegrotum sanari, nec confractum alligari, nec abiectum reduci, et quod perierat, non quaeri possit. Inde parochorum gemitus, quod a filiis, quos in Christo per baptismum genuerunt, spernantur; quin filiae Sion lugent, eo quod non sint, qui veniant ad solennitatem; unde et morum corruptio videtur esse repetenda. Inde fluit religionis ignorantia, festorum profanatio, vigiliarum et ieiuniorum violatio. — Haec si animo praeiudiciis non obcaecato reputentur, iam hominem ad materiam hanc penitus enu-

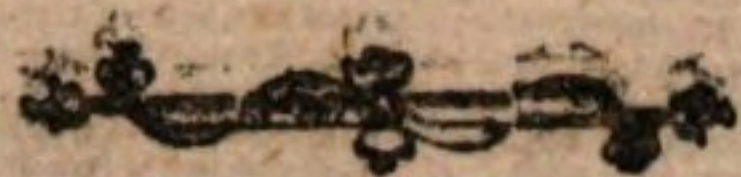

cleandam incitari reputo. . Peccata non cudo, disciplinam Ecclesiae refero, vota conciliorum allego, primorum fidelium spiritum delineo.

In omni tamen hac causa, quam tractaturus sum, id mihi consilii erit, eos, qui in alia naui sunt, nunquam laedere. „ His enim Deus ad religionem conser-
„ uandam calamitosissimis ecclesiae temporibus usus
„ est. In iis tanquam in assylo doctrina et pietas re-
„ sidebant, dum ignorantia, vitium, barbaries toti
„ pene mundo dominabatur. „ a)

Ratio dicendi haec esto, ut quaedam de paroe-
ciis praelibando, naturam missae paroecialis, discipli-
nam et dissidia exponam, dein ex Conciliis mentem
Tridentini stabiliam.

Sed iuuat statim in limine profiteri fontes unde
hauserim. Acta Ecclesiae Mediolanensis a S. Borro-
maeo condita me excitarunt. Dignissimus enim hu-
ius ecclesiae Praesul textum de missa parochi urget. b)
„ Nemini sine facultate ab Ordinatio in scriptis im-
„ petrata in Oratoriis, Ecclesiis, capellis, quae pa-
„ rochialis Ecclesiae finibus continentur, missam ce-
„ lebrare liceat Dominicis diebus et festis, nisi ab-
„ soluta concione quae inter missam in paroehiali
„ Ecclesia habebitur. „ Item parochi populum fre-
quenter hortentur, ut „ in sua paroehia festis die-
bus

„ bus missam audire ne omittant: moneantque eum,
„ diligenter debere unumquemque, ut a S. Tridentina
„ Synodo traditum est, in parochiam suam, ubi id
„ fieri commode potest, convenire ad audiendum ver-
„ bum Dei. „ Quod quum eligerem, nil insolens ag-
gredior, quum Van Espen, Thomassinus, Godeau,
Launoy, Natalis Alexander, Iuenin, Claudius Es-
penceus Theol. Paris. 1573. in tract. de missa publi-
ca et privata id iam pertractauerint.

a) Fleury Diff. III. f. 170. §. 22. Monasterio.

b) Conc. provinc. I. part. 2. fol. 9 & 10.

CONSPECTVS DISSERTATIONIS.

CAPVT I. De primaeua disciplina missae parochi.

- §. 1. Paroeciarum origo.
2. 3. Relatiuae parochi obligationes.
4. Notio missae prioribus saeculis.
5. Tempore monachorum.
6. Vltior status saecul. VII. et seqq.
7. Idem argumentum.

CAPVT II. Series discordiae circa missam parochi in Germania.

- §. 1. Discordiae ortus.
2. Litis progressus.
3. Decisio.

CAPVT III. Mens Concilij Tridentini circa hanc rem.

- §. 1. Ex Verbis.
2. Literis pastoralibus S. Caroli Borromaei.
3. Conciliis Galliae Tridentinum insequutis.
4. Nec non Germaniae.
5. Adami Friderici ordinatione.

CAPVT I.

PRIMAEVA MISSAE PAROCHI DISCIPLINA.

§. I.

PAROECIARVM ORIGO.

Π*αροικια* viciniam in vna societate ecclesiastica unitam denotat. Olim et Dioeceses Episcoporum paroeciae dictae sunt. Primario tamen hac voce venit coetus fidelium, cui praest Presbyter, ad curam animarum, intra certum districtum ex officio peragendam, auctoritate ecclesiastica deputatus. *a)* Tribus primis saeculis singulis Ecclesiis Episcopus cum suo Clero adhucdum praeerat, sic vt parochorum nomen vix non esset omnino incognitum. Operarii erant pauci, sed charitas eorum multa. Fateor Titum a Paulo relictum fuisse Cre-

rae, vt constitueret per ciuitates presbyteros, verum et hi episcopali clarebant dignitate. *b)* Neque S. Ignatius Martyr in epistola ad maximarum urbium ecclesias vllam facit mentionem presbyterorum in agris aut ecclesiae alterius in vrbe praeter Episcopalem. *c)* Adhaec Dyonisi epistola quae paroecias tertio saeculo institutas commemorat et diuisas, merx est Isidori mercatoris. *d)* Saeculo itaque quarto, aucto indies credentium numero, diuisio quaedam facta est, caetusque minores in oppidis maioribus et agris constituti adinstar coloniarum, quibus Episcopi presbyteros praefecerunt et Diaconos, vt pascere populum, quem Christus acquisiuit sanguine suo.

Pascitur autem genus hoc electum exemplo, liturgia et verbo parochi, de quibus confer *Pitrof Anleitung zur praktischen Gottesgelahrtheit*. Hunc in finem immortalis Praesulum Franconiae nostrae zelus tendit, inter quos Episcopus Gottfridus in Synodo Herbipolensi 1452 die 7 Martii eminet, quum Clerum suum adloqueretur, quod statuta prouincialia exhibent: „ ut quilibet eccl-iaisticus sue „ dñatōni subiectus ex sua prna correptione fieri „ possit et dici, ductor et doctor, vite speculū, „ oculus ceci, penitētie forma: scitatis exēplū: „ pco dñi: tuba euāgelij, amicus spōsi: lingua „ muti:

, muti : pes aridi : sal terre : lumen Franconie.
, mīster altissimi. Vicarius Xpi, ymmo Xps
, dñi — Vos. &c. duxit uocados. „ e) Vae
ergo illi quem verba tangunt S. Gregorii: f) „ Ecce
, mundus sacerdotibus plenus est, sed tamen in
, Dei messe rarus valde inuenitur operator: quia
, officium quidem sacerdotale suscipimus, sed opus
, officii non implemus. „ Mihi hic nec animus
nec scopus est, singula enumerando persequi, illa
tantum officia recensere iuuabit, quae *mutuam paro-*
chum inter et paroecianos pariunt obligationem. g)
Quorum primum

a) Schmitt Wolfg. I. E. L. 2. Tit. VIII. de paroch.

b) Idem l. c.

c) Thomass. de discip. V. & N. p. I. L. 2. C. 21. n. 2.

d) Schmitt Ant. I. E. T. I. f. 336.

e) Statut. provinc. hercip. a. 1452. p. 2.

f) Homil. 17. in Euang.

g) Trid. Sess. 23. C. 1. de reform. S. Greg. M. p. I.
reg. past. c. X. et p. II. ej. lib.

§. II.

Praedicare in Parochia.

Pastoris est, oves suas noscere, eis praeire ac nominatim vocare et ad salubria pascua eas educere. Ioann. X. Verbum ipsum, aeterna Patris sapientia, primus fuit et princeps ecclesiae praedicator et animarum nostrarum Episcopus, delegatus a patre in terras, euangelizare pauperibus.

Ab eo missi duodecim, qui praedicarent. Cum ergo in vices et munus Apostolorum successerunt Episcopi, fuere et ipsi Principes euangelicae praedicationis ministri. Qua re factum est, ut presbyteris insolitum fuerit verbi ministerium. In Africanis ecclesiis presbytero haud concessum coram Episcopo in Ecclesia cathedrali docere fideles ad Augustini usque aetatem, qui primus fuit e presbyteris in hac terrarum plaga, qui praesente episcopo praedicandi veniam obtinuit. a) S. Caesarius Concilio Vasionensi 529. celebrato interfuit, in quo ad maiorem populi profectum presbyteris permittitur, ut non tantum in vrbe, sed etiam ruri *in omnibus parochiis praedicent.*

Ast saeculo sexto et seqq. cum gentium migrationibus omnia turbarentur, cum in Germania Episcopi infinitis laboribus implicarentur, cum negotiis publicis distinerentur, & in
comi-

comitatu Caesaris plures cum suis Vasallis forent, adeoque a suis Ecclesiis abessent, remissiores in praedicando facti sunt Episcopi; b) Carolus M. tamen in Cap. Aquisgr. a. 789 statuit: *Episcopi propria industria populum articulos fidei et morum regulas doceant.* Et C. Auenion. 1209 praecipit: „Moguntur Episcopi saepius et diligentius in suis Dioecesibus verbum Dei praedicare, quia hac negligentia hactenus euenit, haereses increuisse & mores remisisse.“

Moguntinum Conc. a. 813 vestigia exhibet, Episcopos adhuc praedicasse; dicit enim: Si Episcopus absit vel aegrotet, semper tamen aliquis sit, qui diebus Dominicis et festis pro captu populi concionetur. Can. 25. De S. Wolfgango ad a. 993 refertur: „Simplex erat oratio et captu facilis, grauis tamen et mouens, vsque ad intima cordium penetrans, saluberrimas lacrymas eliciebat.“ Vbi Imperator 1030 Goslariae festa natalitia Domini agebat, Bardo Archiepiscopus ad populum dixit. Metensis autem in die S. Stephani c) *Friedrich von Wiersberg predigt selbst das Evangelium, und theilt die Sakramente öffentlich aus.* d) *Julius hat alle bischöfliche Aemter mit Predigen und guter Lehre sowohl in den Städten als auf dem Land mit grossen Eifer und Gottseligkeit verrichtet.*

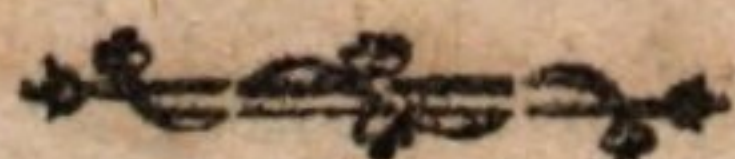
Sed vbi primaeuus Episcoporum fervor refriguit, Conc. Lateran. IV. Oecum. a. 1215. sub Innocentio III. Episcopis iniunxit, vt viros idoneos ad S. praedicationis officium salubriter adsumant, potentes in opere et sermone, qui plebes sibi commissas *vice ipsorum*, quum per se idem nequeant, sollicite visitantes, eas verbo aedificent et exemplo. Tandem Conc. Trid. Sess. V. de ref. cap. 2. veteres canones resuscitando praecepit, vt *ipsi Episcopi* verba ad populum facerent, si legitime impediti non fuerint. Item plebani diebus saltem Dominicis et festis solennibus plebes sibi commissas pro sua *) et earum capacitate pascere salutaribus verbis.

Haec quemadmodum iure sufficiunt ad exhibendam et inculcandam summam illam, quam habent pastores verbi Dei, praedicandi obligationem; ita procul dubio vinculum ostendunt, et important, quo populus vice versa verbum Dei in sua parochi ecclesia praedicatum frequentare tenetur. Exploratum enim est, primis Ecclesiae saeculis neminem dubitasse de obligatione audiendi Episcopum suum, quis igitur praeuaricatione absoluet fideles, si fugiunt eum qui vices concionantis supplet Episcopi? praeterea *pascant* plebes salutaribus verbis, vt Trid. decernit; quomodo vero pascent plebani, si grex modo huc, modo illuc vagandi licentiam habeat, quin obligetur pastorem sequi? . . . Quomodo in salutaria eum pascua educent,

si liberum flet per montes et lucos errare? Quibus verba proferent, quae nemo colligere adstringitur? Quomodo demum praedicabunt, nisi audiantur? Ad quos legatione sua pro Christo fungentur, aut quibus mysteria Dei dispensabunt? Non abs re erit adducere, quod Leontius Neapoleos Cypri Episcopus refert, Ioannem Eleemosynarium Alexandrinum patriarcham, cum post Euangelium lectum, sermonibus quidam otiosis extra Ecclesiam tempore Orationis vacarent, exiisse et cum turba sedisse, omnibusque obstupescantibus dixisse: *Filii! ubi oves, illic et pastor, aut introite et ingrediar, aut manete hic et manebo. Ego propter vos in Ecclesiam S. descendendi; nam alioquin poteram missam mihi met facere in Episcopio.* e) Recte proin et solide P. Oberhauser Benedictinus I. V. D. in canonem Concilii Arelat. a. 1261 habiti: „Vetantur regulares diebus, Dominicis & festis solennioribus populum ad divinum officium in suas Ecclesias admittere, aut iis horis e suggestu dicere, quibus Sacrum fit in parochia, commentatur dicens: *Res eo spectat, ut populus non auertatur a concione parochiali.* f) Aliud pastoris munus est

* Satis docta censetur concio, ait Thomassinus, quando fide et fervore illuminatur, satis eloquens est, quando morum resplendet elegantia. Vnde datur intelligi, quod se non debeat Ecclesiae Doctor de

de accurati sermonis ostentatione iactare, ne videatur Ecclesiam Dei non velle aedificare, sed magis se, quantae sit eruditionis, ostendere. Decentius exornatur Episcopi concio lacrymis quam floribus; illum auditorum gemitus magis delectare debent, quam plausus. Tom. II. disc. V. et N. p. 2. l. 3. c. 83. de praedicatione.

- a) Bingham Orig. Eccles. lib. 14. c. 4. §. 2.
- b) Fleury. Tom. XIII. hist. Eccles. in disc. prael.
- c) Idem l. 46. §. 4. l. 57. §. 36. l. 59.
- d) Fries fol. 935. 946.
- e) Espenceus tract. de missa publ. & priu. f. 226.
- f) Manuale Cc. f. 349.

§. III.

In parochia sacrificare.

Omnis pontifex ex hominibus adsumtus *pro hominibus* constituitur in illis, quae sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis. Heb. V, 2. Ideo Conc. Trid. Sess. 23. c. 1. de re-
for. asserit, „praecepto diuino mandatum esse omnibus,
„quibus cura animarum commissa est, oues suas
„agnoscere, pro his sacrificium offerre. „ Hanc
vero obligationem ita explicat Benedictus XIV, ut
paro-

„ parochi vel vicarii perpetui aut temporales adplicare debeant missam parochialem pro populo diebus dominicis et festis, in quibus est obligatio audiendi missam. „ a) Cc. prouincialia S. Caroli Berromaei, licet non faciant legem, nisi in prouincia Mediolanensi; nihilominus haud parum conferunt, ad spiritum Tridentini, cui S. Praeful intererat, demonstrandum. Prohibetur in iis, ne Curatus die dominica et tribus ferialibus cuiusuis hebdomadae suscipiat aliud missarum onus. Non ob aliam rationem, nisi quod in praedictis diebus habeat obligationem, fructum sacrificii parochianis suis adplicandi. b) Idem multoties declarauit S. Congregatio C. T. et recentius a. 1725 hisce verbis: Parochi *tenentur missam conuentualem* in diebus dominicis et festis adplicare pro populo suae parochiae. Synodus Vannienfis 1726 in Archiepiscopali Ecclesia Heilsbergensi et Culmenfis 1745 idem ad mentem Tridentini ordinat. c)

Neque dum haec scribo, verba Agendae herbipolensis ignoro, quae pag. 3. sic habet: *Curati missam diebus Dominicis pro populo suo offerant, vt ante hac per recessus visitationum est ordinatum.* Res ergo in dioecesi nostra nondum decisa est, vt jugum aliis hac mea sententia imponere queam, praecipue quum tot sint, qui paupertatem suam praetendant. Virum ea sit, qualem

qualem caro et sanguis sibi efformant; nescio. Nemo tam pauper potest esse, quam natus est. Magno viatico breue vitae iter non instruitur sed oneratur. Memores simus tot hominum, qui panem suum cum fletu manducant; aut, si grauis sit, eam Ordinario suo insinuet, eius erit, ministro suo prouidere: si enim boui trituranti lex vetat os alligari; quid fiet ei, qui seruit altari? — Quae hic quasi praetereundo dixi, non ideo dicta sunt, vt iugum curatis imponam, sed vt grauem solummodo obligationem, offerendi pro populo, demonstrem.

Verum si fideles absint, vbi consacrificantes? praecipue cum Conc. Mogunt. sec. 9, vbi missas *solitarias*, quae sine ministris a solo sacerdote, nemine ministrante et praesente, solitarie et priuatim peragebantur, reprobando statuit: „Sacerdos solus missam non celebret. Quomodo enim dicat: Dominus vobiscum, quod ad plures adstantes refertur? „ Quibus enim aut pro quibus precabitur Liturgus: Memento circumstantium, pro quibus tibi offerimus, vel *qui* tibi offerunt, nisi offerentibus? Ad quem dirigat salutationem: Pax vobis, indicans in domo ecclesiae filios omnes esse pacis, vt salutatio pacis super eos requiescens, et saluantibus et salutatis fructuosa sit? An ad lapides? vt videtur Odo Cameracensis Episcopus ad id Canonis:

nonis: *Et omnium circumstantium*, de missis solitariis in coenobio sensisse. Ex verbis saluatoriis et resaluatoriis adparet, Eucharistiae actionem publicam fuisse et solennem, et plures esse debere respondentes, et vnum salutantem; sicut enim inepte responderemus: Et cum spiritu vestro, cum vnus tantum adsit saluator: ita incongrue saluari videtur per Dominus vobiscum, quum vnus tantum adsit vel nullus. Petrus Damiani quidem in libro, cui titulus: Dominus vobiscum, missas solitarias vindicat, argumento potissimum ducto a priuata Clerici recitatione horarum, in quibus hic dicit: Dominus vobiscum, sibi que ipsi responderet. De quo conf. Bona l. I. c. 13. Sed oppono Dist. 1. de Consecrat. c. 61, qui statuit: „ Nullus missarum solennia celebrare praesumat, nisi duobus praesentibus, sibi que respondentibus, ipse tertius habeatur: quia cum pluraliter ab eo dicitur: Dominus vobiscum, & illud in Secretis: Orate pro me, aptissime conuenit, vt ipsius respondeatur salutationi. „

Quod autem, nescio quis, immorigerus et verba vix balbutiens puer in altari, aut angeli, quos sicut habebimus in glorificatione consortes, ita in oratione iam habemus participes, gregem Dominicum in terris visibilem, aut parochianos

re-

repraesentent, soluere nequeo. Hoc scio, coenam Domini, cuius missa memoriale est, plurimum indubie fuisse, et utriusque eadem verba numeri quoque pluralis esse.

Me dudum mouet et συναγωγῆς seu κοινωνίας nomen, et canonis contextus; fideles itaque sacrificio, quod pro iis eorumque indigentibus offertur, interesse et conofferre debere persuasum habeo.

Non tamen existimes velim, missas priuatas, quae sine solennibus, vno alteroue ministro assistente habentur, siue plures, siue pauci, vel etiam nulli intersint, aut communicent, ideo reiiciendas esse. — Synodus enim Tridentina docet, nullam missam esse proprie priuatam, et hanc dat rationem: quod a publico ecclesiae ministro non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus, qui ad corpus Christi pertinent, celebretur. *d)* Praeterea seculis prioribus habentur varia missarum priuatarum exempla. De quibus fuse agit Amort *e)*. Sed si dicas, sic multiplicari homines otiosos? Respondet cit. Auctor: „Tolle eiusmodi Clericis otium, „occupa illos in laudibus diuinis, in operibus „charitatis, in scientiis et artibus, et sic tolles „abusum. Quodsi hoc praestare tuae facultatis „non

„ non est, noli cum zizaniis eradicare et triticum,
„ nec cum apostolis subdolis et auaris quaerenti-
„ bus quae sua sunt, e mundo tollere Paulum,
„ Timotheum et Barnabam. „

Incidenter heic loci quaedam dicta funto, fideles, qui aeuo nostro pecuniam loco panis et vini offerunt ad vsum celebrantis, et specialem pro se missae adplicationem petunt, instruendos esse, eos non plus propterea participare, quam olim participabant offerentes cum aliis in missa, si coeteroquin par fuerit apud vtrosque animi dispositio. De hac veritate bene instructi erant primi fideles. — Neque esse in arbitratu sacerdotis, missam, quibus velit seu viuis seu defunctis adplicandi; sacerdos enim, vt loquitur Petrus de soto, *f*) hanc adplicationem adplicans isti aut illi hoc agit, vt eos Deo commendans, ipsi aestimationem, valoris relinquat, et hoc quidem tam in ipso sacrificio, quam in suis, quas vel ex ecclesiae ordinatione vel voluntate propria Deo fundit precibus. Neque pauperes, queis denarium offerre fortuna negat, ideo deterioris esse conditionis: possunt enim de fructu sacrificii participare; si vero corde recta fide, cum metu et reuerentia, contriti ac poenitentes ad Deum accedant *g*) Neque hanc pecuniam *in missae pretium* dari sacerdotibus, sed quasi

in stipendium suae sustentationis quae utinam omnibus congrua foret ! . . . His breuiter deductis ad Dissertationis scopum accedo.

- a) *L. 3. de Ss. miss. sacrif. c. 8. §. 2.*
- b) *Conc. prou. IV. de his, quae pertinent ad S. Sacrif. Ioann. Clericatus in disc. for. de obl. adpl.*
- c) *Harzheim Cc. germ. ad c. A. Et Bullar. Bened. XIV. Tom. I. Const. 103. Cum semper oblatas.*
- d) *Sess. 22. de Sacrif. Miss. c. 6.*
- e) *Amort Dem. crit. rel. cathol. p. 158 - 59. §. VIII.*
- f) *De Sacrificio Missae Sect. 7.*
- g) *De his conf. Parode ad Fleury Hist. Eccl. Tom. 17. l. 70. §. 64. p. 450. Schmitt Wolsfg. I. E. Tom. III. L. III. Tit. V. de celeb. miss. p. 48. 49.*

§. IV.

Notio missae parochi prioribus saeculis.

Dies sacri conuentus primis Ecclesiae temporibus, ubi spiritus et charitas adhuc ardebat, designantur Act. II. 46. Sabbathi diebus, antequam synagoga cum honore sepeliretur, sacra peregerunt Apostoli, ingressi synagogam die sabbathorum sederunt.

runt. Paulus vna sabbathi, quum fideles conuenissent ad frangendum panem, disputabat cum eis; sed vbi verbum Domini diffundebatur, et plures e synagoga in Christum credebant, dominicam diem sacrificio et conuentu honorabant. S. Ioannes Apoc. c. I. v. 10. meminit *dominicae diei*. Diem ergo dominicum ab eorum aeuo sacrum fuisse liquet:
„ Les saintes Assemblées des fidèles se tenoient le
„ dimanche dans quelque salle d'une maison parti-
„ culière, et il étoit défendu, de manquer d'y assi-
„ ster. „

On y lisoit les saintes écritures. Les Apôtres, ou les prêtres instruisoient et exhortoient le peuple. Souvent aussi c' étoit des prophètes inspirés. On y consacroit l' eucharistie et on la distribuoit aux fidèles, qui faisoient tous ensemble un repas de viandes communes, qu'on nommoit Agape, c' est-à-dire repas de charité. a)

Ecclesia itaque horum vestigiis insistens diem dominicam semper et vbique solennem habuit. S. Iustinus in secunda sua apologia exactam horum descriptionem habet: „ Die, qui solis dicitur, ait
„ sanctissimus fidei athleta, omnium, qui in oppi-
„ dis, vel ruri degunt, conuentus fit, et aposto-
„ lorum, commentaria, aut prophetarum scripta,

„ quoad tempus permittit, leguntur. Dein, ubi
„ lector conticuit, praepositus orationem habet,
„ qua cohortatur, et ad rerum tam pulchrarum
„ imitationem inuitat: postea communiter omnes
„ exsurgimus, et preces effundimus, et, ut di-
„ ximus, finitis precibus panis profertur, et vi-
„ num et aqua, et praepositus similiter preces et
„ gratiarum actiones pro virili sua instituit, et
„ populus succlamat, dicens: Amen. Dum di-
„ stributio et communicatio eorum, quae bene-
„ dicta sunt, unicuique fit, et absentibus per
„ Diaconos mittuntur. Caeterum qui locupletes
„ sunt, et volunt, pro arbitrio suo quisque,
„ quod visum est, contribuunt, et quod ita colli-
„ gitur, apud praepositum deponitur, ut is inde
„ opituletur pupillis et viduis, quique propter
„ morbum aut aliam aliquam causam indigent, aut
„ in vinculis sunt, aut ut hospites peregre ad-
„ uenerunt, et ut verbo dicam, omnium egen-
„ tium hic curator est. Ideo autem die solis com-
„ muniter conuentum agimus, quia hic primus
„ dies est, quo Deus tenebris et materia mutata
„ mundum fecit, et Iesus Christus Seruator no-
„ ster, eodem die a mortuis resurrexit. „ Haec
ille. b)

Sanctus

Sanctus Ignatius Martyr , qui saeculum II illustravit , in sua ad Magnesianos epistola fideles ad conueniendum in eundem locum hortatur , additque : „ Ideo omnibus eundem statui diem , vt „ *omnes* eundem panem , calicemque participant , „ precesque simul pro aliis offerant , et ab *eodem* „ pastore doctrinam *eandem* accipiant. c)

Interim ecclesia creuit aucto fidelium numero. Epistola Plinii ad Traianum testis est , quantum doctrina Iesu Christi se diffuderit. Rex Lucius petiit operarios , qui dominici verbi semen magnae inferrent Britanniae. S. Irenaeus adfirmat , Christianos in Germania , Hispania etc. per Euangelium genitos fuisse. Ast saecul. VIII. spiritus non-nihil remisit ; christianorum tamen conuentus , vt Tertullianus in celebri apologia eos exhibet , celebrantur , eorumque vnitatem denotant. „ Telles „ étoient les assemblées de chrétiens, si fort décriées „ parmi les infidèles. „ d)

Eiusdem rei testis venit Origenes , quem Episcopi inuitarunt , vt *scripturas explicaret in sacro fidelium coetu*. S. Cyprianus litteras , quas ab Episcopis accepit , et quas eis reddidit , *in conuentu fidelium legit* , ideo , vt mutua necessitatis et charitatis foret communicatio.

Loca sacrorum coetuum ex Origene Racine describe). Nous apprenons que pendant la Persecution de Maximin, *il y eut des eglises brûlées*. C'est le plus ancien témoignage, que nous ayons sur les lieux publics destinés aux assemblées de Chrétiens. Avant le regne d'Alexandre, les payens reprochoient aux Chrétiens de n'avoir ni temples, ni autels, et personne nioit ce fait, Il semble donc, que l'on peut assurer, qu'ils n'avoient point d'eglises publiques. Mais il est naturel, de penser, qu'ils avoient des lieux fixes destinés aux assemblées des fidèles, sur tout dans les grandes villes, comme les catholiques en ont aujourd'hui dans la Hollande. —

Nous ne connoissons point d'eglise bâtie exprès pour les assemblées de Chrétiens avant celle, que S. Gregoire Thaumaturge fit élever à Néocésarée. — Dès le commencement du troisième siècle les chrétiens avoient des cimétieres, où ils enterroient les morts. Ces lieux étoient connus des paiens, et les fidèles avoient *coûtume*, de s'y assembler, quand la persecution n'étoit pas violente.

In tanto religionis progressu Episcopi, quos Apostolorum spiritus animauerat, forma gregis facti erant ex animo. Quis zelum Cypriani, Gregorii Thaumaturgi, Firmiliani, quos populus ut patres,

patres, vt doctores, vt Pontifices amauit, delineabit? Cui incidit pastorem fugere aut communitatem in Christi nomine congregatam?

Sed ne absentes, qui sacro et solenni officio interesse prohibebantur, distributione oblationis carerent, Diaconus iis eucharistiam tulit. Haec disciplina saeculo V. ineunte adhuc durauit: vna enim in die per singulas vrbes missa de more tantum celebrabatur, „ non tam metu persecutionis, vt Thomassinus ait, quam Ecclesiae vnitatis conseruandae desiderio et eius asserendae obseruantiae, „ quam presbyterorum erga Episcopum summam „ esse oportet. „ f) Et sancte; fideles, qui vno baptismo initiati, vno Christi spiritu animati, vno Christi sanguine redempti, vnius matris Ecclesiae videlicet catholicae lacte nutriti sunt, vna eiusdem disciplina et imitatione colligari fas est, vt psalmistae in nobis elogium: Ecce! quam bonum quamque iucundum habitare fratres in vnum, impleatur. Ideoque statuta dioec. nostrae f. 20. vetant, ne de coetero admittantur quaecunque nouae fraternitates, ex quibus verisimiliter detrahi posset *honori seu iuribus ecclesiarum parochialium.* (de anno 1451.)

Haec, quae adtuli, primorum fidelium conuentus delineant, nosque edocent, missam publi-

cam fuisse, cui populus circumstans, offerens et communicans nomen fecit. Post primam tamen Ecclesiae aetatem mos non fuit, ut praeter sacerdotem celebrantem populus communicaret. Id canones Cc. Agathensis et Toletani XII euincunt. Optat quidem S. Synodus Trid. ut singulis missis fideles adstantes sacramentali Eucharistiae perceptione communicarent, nec tamen, si id non semper fit, propterea missas illas ut priuatas damnat, aut illicitas. Non enim stat per sacerdotes, sed laicos, in quibus refriguit charitas. Quae enim poterit hisce nostris temporibus esse communio, quum plurimis in locis templa sint vacua? Quidam aspersi salutari aqua vel exitum faciunt ante missae introitum, vel communionis tempore domum abeunt.

Praeterea ex supradictis fluit, missae paroeciali concionem fuisse adunatam. Bona dicit g): „Fideles conueniunt vna cum suo pastore, explanationem euangelii, quae pars missae erat, percepturi. Veteris quippe instituti erat, ut mox Euangelio recitato sequeretur explicatio, quam hodie concionem dicimus. Viget etiamnum in Gallia et Italia eiusmodi consuetudo. Synodi Colon. 1612, Eichstadiensis 1713 primaeuae insisti volunt disciplinae. b)

a) *Abrégé de l'histoire eccl. T. I. f. 45.*

b) *Iu.*

b) *Iustin. M. in Apol. 2.*

e) *Godeau mor. p. II. f. 325.*

d) *Abrégé de l'histoire Tom. 1. f. 259. n. XXI.*

e) *L. c. f. 427. n. IV.*

f) *Thomass. T. I. p. I. L. II. cap. 21. de parochiis. n. V. & VI.*

g) *L. 2. de rebus liturg. c. 7. n. 6.*

h) *Harzheim Cc. germ. Tom. 9. ad c. a. et Tom. 10. f. 381.*

§. V.

Tempore Monachorum.

Fateor, persecutio Diocletiani et Galerii Ecclesiam concussit; sed sub Constantino M. oves Christi collectae sunt. Fideles suavi religionis libertate donati a) praesules sequuntur, qui et sacro missae sacrificio, psalmorum cantu, et S. Scripturae lectione eas pascunt. Intrauit in templa, cum Caesarum pompa Ceremoniarum maiestas.

Nec sancta haec conuentus vnio corrui, vbi vita Monachorum in Christo abscondita inclaruit. Huius generis homines principio statim prope Alexandriam in Aegypto intra priuatos parietes oc-

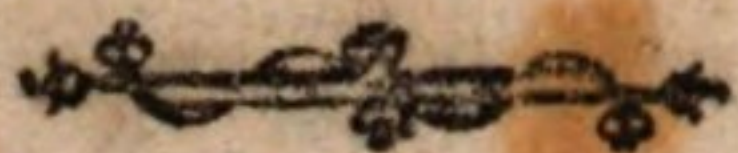

clusi vixere, meditantes scripturam, et victum
 manuum labore quaerentes. *b)* „ Nil in iis re-
 „ quirebatur, quam sincerum propositum, agen-
 „ di poenitentiam, et proficiendi in christiana per-
 „ fectione. Hinc admissi sunt omnis aetatis et
 „ generis homines, et multi eorum ne legere po-
 „ terant. „ Omnes tamen conuentui Episcopi in-
 terfuere. Inde est, quod scribit Episcopus Mas-
 fillon: „ Qu'il étoit beau, mes frères! de voir
 „ dans ce tems heureux l'assemblée sainte des fi-
 „ dèles dans la maison de prière, chacun à la pla-
 „ ce, qui convenoit à son état: *d' une coté les so-*
 „ *litaires*, les saints confesseurs, les simples fi-
 „ dèles: de l'autre les vierges, les veuves, les
 „ femmes engagées sous le joug du mariage:
 „ Tous voyant couler avec des larmes de joie
 „ et de religion sur l'autel le sang de l'agneau
 „ encore fumant, pour ainsi dire, et depuis peu
 „ crucifié à leurs yeux! . . . Quam pulchra ta-
 „ bernacula tua iacob et tentoria tua Israel! „ *c)*

Monachismus ergo sacris non initiatus, sed
 initiandorum ordo erat optimus, inter Clerum et
 populum medius. . Clerici erant monachorum,
 vt et aliorum Laicorum patres et pastores. Hinc S.
 Hyeron. ad Heliodorum scribit: „ Clerici pascunt,
 „ ego pascor. „ Sacris participaturi primum vel
 cellis

cellis egressi suis, ad Clericos certis temporibus
ventitabant, vel apud se remanentes a Clericis vi-
sebantur et sacra participabant. Sed ne huc et illuc
vagarentur, aut alios accersere cogerentur, per-
missum eis, sui quandoque ordinis habere ministros.
Concessio Siricii docet, *d)* „ eos Clericorum offi-
„ ciis adgregari et sacro presbyteratus ordi-
„ ne initiari posse, qui morum grauitate & fidei
„ instituto commendarentur. „ Nunquam eccle-
siasticis, minus saecularibus impliciti nisi exigente
Episcopi praecepto, cui iuxta Canonem Chalce-
donensem parebant: ausi tamen minime, alios do-
cere, saltem, vt alienae functionis vsurpatores pu-
niti. S. Hieronymus enim ait: „ Monachus non do-
„ centis sed plangentis officium habet, qui vel se, vel
„ mundum lugeat et Domini pavidus praestoletur ad-
„ uentum. „ Atque hinc celebris illa descriptio,
quam Fleury *e)* de iis, queis S. Lupicinus an. 480
praefuit, nobis reliquit: „ Inter eos (erant 150)
„ nulla inuidiae materia, nemo quidquam pro-
„ prium possidebat, promptissimum alter alteri,
„ si necessitas postularet, succurrebat. Si aliquo
„ proficiscendum, pedibus iter conficiebant, nec
„ aliud eis viae solatium, quam baculus, cui in-
„ nitebantur. „ Distinguebantur adhuc a Clericis
aeuo Iustiniani: Hic enim nouella 133. c. 2. cauet,
vt

vt veniant ad Ecclesiam publicam tempore S. ministerii cum Abba, suisque Prioribus et senibus, sacrificio completo, omnes Monachi ad coenobium rursus reuertantur: refecat insimul c. 3. quosdam fratris et sororis praetextus, quos Lector ibi deprehendet.

Hic vitae rigor, hic Ecclesiae splendor, hic concordiae amor, hoc vtriusque status vinculum ducentis pene annis viguit, donec S. Benedictus circa an. 530 regulam praescriberet Orientalibus institutis mitiorem, quam Occidentales plerique adoptabant. Ex hoc instituto prodire viri, queis Anglia, Gallia praecipue et Germania religionem catholicam debent. Qui et Episcopatum et parochiarum plurium fundatores celebrantur. Et fidelium unio stetit, nec altare contra altare erectum vidisses, nisi oratoria ruralia sae. VI. Conc. Agathense, permittente Alarico rege ariano celebratum indulgisset; necessario enim grex dispergi debebat. . Attamen limitabantur ad eos tantum, qui a sua parochia longius distabant, vt eorum familia sacris commode interesse non posset. In festis tamen solennibus ipsis erat ad parochiam veniendum. Praeses huius Concilii S. Caesarius vehementer gliscenti abusui indignabatur, quod recitato Evangelio fideles egrederentur, vt Orationi Episcopi se sub-

subtraherent. Sacris operans ut aduertit, tum eos reuocaturus exclamauit: „ Quid facitis? filii! ma-
„ nete, obsecro, per animae vestrae salutem, olim
„ in die iudicii non licebit aufugere. „ f) Inde nonnunquam iussit recitato Euangelio fores claudi. Tantum zelatus est pro domo Dei paterfamilias, cui domestici coniungi deberent. Tepor subin irrepere; sed praesulum illico spiritus ardere.

Expirante saecul. VI. Gregorius M. in Concilio Romae verabat, in monasteriis publicas missas fieri. Scribit enim Castorio Ariminensi Episcopo l. 4. c. 87. ep. 43. „ Missas illic publicas per
„ Episcopum fieri, omnino prohibemus, ne in
„ seruorum Dei secessibus popularibus occasio
„ praebeatur vlla conuentibus et simpliciores ex
„ hoc animas plerumque, quod absit, in scanda-
„ lum trahat, frequentior quoque muliebris in-
„ troitus. „

L. 5. c. 146. epist. indignatur Felici Episcopo Pisauriensi, quod, cum inter alia mandasset, monasterium absque missis publicis dedicari, cathedra tamen illic posita publice missarum solennia celebrarentur. Iubet igitur ea exinde amota, ne denuo illic missas publicas peragat. Sed si missas ibidem sibi celebrari voluerint, a te, inquit, presbyter diri-

dirigatur. Adeat Espenceum p. 227. qui plura desiderat.

- a) *Edictum Constantini refert Mascovius Geschichte der Deutschen l. 6. n. 21. quod omnino legi meretur.*
- b) *Fleury Inst. I. E. part. I. cap. 21. §. 2.*
- c) *Sermon du respect dans les temples. f. 256.*
- d) *Karg Pax Relig. f. 3. n. 10.*
- e) *L. 29. §. 40.*
- f) *Espenceus de missa publica.*

§. VI.

Uterior status missae parochi.

Non deerant tamen, qui crescente sacra monachorum familia parochianos a solenni officio auocarent. Conc. Parisiense IV. a. 614. hunc perstringit morem. Quin refert Marculfus, Episcopos non nisi ad orandum ab Abbate rogatos, monasteria ingredi et completis S. mysteriis simplici benedictione seu frugali conuiuio recedere debere contentos, ne monachorum quietem turbet; a) quid, si populus, si rudes, si ciuium turba, si opificium corona?

His

His mature perpensis PP. Trullani a. 692. sacra in oratoriis priuatis sine consensu Episcopi fieri prohibuerunt, statuendo, ne tribus dominicis a parochia sua quis sine necessitate absit. Sergius Papa, ut fertur, huic Concilio, ut subscriberet, induci non potuit; neque causa, quae tractabatur, propria exin perdit merita.

Magnam tamen subiit missa parochialis mutationem regula Chrodogangi. Haec enim eleemosynas *pro missa* oblatas fratribus concessit. b) Inde variaae sequelae. . . Nec Clericos excipio: hi, ut Synodus Nicaena II. a. 787. Can. X. notat, „ vnguentis delibati, splendidis induti vestibus Constantinopolim venerunt, viris potentibus adulatori, in eorum oratoriis missas celebrando. „ Quem abusum in suis quoque Bocquillot diu perfringeat: „ Les personnes riches ou de qualité se „ faisoient aussi depuis long tems des Oratoires „ en leurs maisons dans le villes mêmes, pour „ s'epargner la peine, d'aller à l'eglise *entendre* „ *une messe solennelle*, qui duroit trop à leur „ gré &c. „ c) Exin necessarius publicae missae contemptus, quem ut reprimeret Carolus M. ordinavit, „ in dominicis diebus et festis omnes ad „ Ecclesiam veniant, et in domibus priuatis missa „ non celebretur „ Item ne ad missam admitteret

teret alios parochianos *d*). Et iure: parochi enim est, oues ab haedis, puros ab impuris secernere et fideles a poenitentibus, pios ab impiis, qui in aliena paroecia internosci haud poterant. „ Charl-
 „ magne ordonna par son capitulaire de l'an. 789
 „ en ces termes: que tout le monde vienne à
 „ l'eglise les dimanches et les fêtes entendre la
 „ messe, et que personne n'invite les prêtres à
 „ venir la dire dans sa maison. . . . „ Conf. Charl-
 le chauve dans son capitulaire de 877. Item capi-
 tularia Theodulfi Episcopi Aurelianensis anno
 797. . . quae allegare supersedeo. *e*) Monialibus
 hac lege absolutis.

Praeterire tamen nefas existimem, quod He-
 rardus Turonensis Archiepiscopus in Synodo
 858. cap. 29. Clero suo proposuit: „ Ve-
 „ tantur parochi, alienos parochianos admittere,
 „ nisi iter faciant, aut apud iudices causam actu-
 „ ri veniant, ex ratione, ne quos proprius sa-
 „ cerdos sacris interdixit, aut ad tempus absti-
 „ nuit, ii parocho ab alio, impune admitteren-
 „ tur ad synaxin. „

Sed haec omnia cuius usus? Nunquid ut po-
 pulus parocho suo, languentes medico suo, rudes
 doctori suo, rei foro sui iudicis praesentarentur,

ab

ab eoque medicinam morbo conuenientem, scientiam, et sententiam reciperent statui suo proportionatam? Atque his ex momentis C. Seligenstadiense prope Moguntiam 1022 praecepit: „ Nullus „ poenitens tempore luctus sui de loco in locum „ migret, sed maneat in loco, vbi poenitentiam „ recepit, vt sacerdos eius proprius de sinceritate „ poenitentiae testis esse possit. . . . Nullus Romanam eat, nisi cum licentia sui episcopi. „ —

Agenda herbip. sub episcopo Friderico de Wirtemberg 1564 edita pag. 242 idem statuit: „ Ali- „ enos parochianos nemo sacerdos ad confessio- „ nem recipiat. Suis vero subditis, si ex causa „ rationabili consensum petiuerint, alteri sacerdoti confitendi, talem consensum proprius sacerdos non neget. „

Credis, me vel confessiones extra parochiam depositas, aut peregrinationes infectari? Bonum esse, *pie peregrinandi propositum*, haud nego. Poenitentiae sacramentum omnium saluti proficuum opto, ideoque ipse suaderem, vt fideles *alium subinconfessarium* adeant, cum eadem legis ratio in parochiano et sanctimoniali obtineat. Et quis aemulabitur aduersus eum, qui errantem reducit? Gaudebunt sane omnes, si praedicetur Christus.

Quod vero minime capiam, est, multorum vitam esse continuam parochiae fugam, et in diuersas ecclesias emigrationem. Sanctus Hilarion prope Hierosolymas habitans semel tantum intrauit, ne loca sacra spernere videretur.

Sed obiicis: votum disertis verbis concepi, quod sine peccato violare non possum. Audi quid Hildebertus Archiep. Turon. scripserit ad Fulconem Rechinum Comitem Andegauensem, qui voto ad peregrinationem suscipiendam obstrictus erat, tuo-que statui, et vocationi adplicabis: „ Cogita, hoc „ votum a tua voluntate profectum esse, Dei au- „ tem voluntate factum, quod princeps sis, et po- „ pulis imperes. Putasne, huiusmodi peregrina- „ tionis merito (compostellam tendit) iacturam „ neglecti officii reparari posse? si vero, subditis „ tuis prodesse, maius bonum est, quam peregri- „ nationes suscipere, quod nemo, vt ego quidem „ arbitror, negauerit, in palatio tuo permane, „ reipublicae tuae vigila, iustitiam cole, paupe- „ res, et ecclesias tuere. „ f)

Sed ne a scopo, qui est auitus matricis ecclesiae honor, deflectam, vrgebo thema, quod in Concilio Ticinensi 855 sub Leone IV. Papa, et Ludouico iuniore imp. ac rege Italiae filio Lotharii ha-

habito praesules fufius proferebant. Dicit Thomaffinus, ftomachatos effe praesules aduersus diuitum, et potentum quorundam incuriam, religionisque fastidium, qui, cum aedes ecclesiis vicinas incolerent, iuxta domos suas basilicas habent; non tamen ad publicos in ecclesia conuentus veniebant, vt concionem audirent, quae ad eos maxime habita effet, fi adfuiffent, vt deterrerentur a pauperum contumeliis, et expilatione. g)

Et hic luctuosus ftatus erat, quem C. Nannetense a. 895. habitum, quodque Gratianus retulit in Ius Canonicum, abrogare peroptat, perfpicieus, quanta charitate parochis quisque fuis conglutinare fe deberet fidelis, vt pastoribus, vt patribus, fanciuit c. I. vt, antequam missam aufpicaretur parochus, interrogaret, nullusne praesentium aliena ex parochia irrepsiffet, *contempto proprio presbytero?* si quis eiusmodi conuinceretur, ad proprium incunctanter remitteretur pastorem. Canon hic multorum ingenia torquet. Omnes conueniunt, eum, qui extra parochi ecclesiam audiret sacrum, in contemptum proprii sacerdotis, illum praecepto ecclesiae de audienda missa diebus festis satisfecisse minime, cum Gregor. IX. Leon. X. Clem. VIII. breuibus clausula: *non contempto proprio presbytero* adiacet. Sed de quo contemptu? Iuenin h)

sic commentatur: proprio contempto presbytero non significari formalem, ut vocant, contemptum parochi, sed interpretatium duntaxat positum in mera parochiae omissione, ita, ut idem sit sensus, ac si Canon hisce aliis verbis proprio *omisso* presbytero constaret. Ratio est 1) quia eo Canone praescibitur, ut dum offertur sacrificium, alienus parochianus eliminetur e templo; ast statutum illud in cassum latum esset, si verba, de quibus agitur, de contemptu formali intelligerentur; non enim potuisset executioni mandari, quippe quod formalis ille contemptus, utpote in parochiani mente latitans, ab alieno parocho detegi non potuisset. Confirmatur ex eo, quod nulla patuisset via, qua parochus internum illum contemptum nosceret: non enim est verisimile, quod interrogante sacerdote, num adesset parochianus alienus, ipse se ipsum proditurus fuisset, certus aliunde, se facta eiusmodi confessione mox turpiter eliminatum iri. Non est quoque probabile, quod eum fideles interioris in proprium presbyterum contemptus infimulaturi fuissent, tum quod latuisset eos, tum etiam, quod si in illius suspicionem venisset, factum negando purgasset se ipsum, ac proin facili negotio Synodalis decreti executionem impediuisset. Ratio datae solutionis est 2), quia idem Nannetense C. duos tantum casus recenset, quibus alienum parochianum

chianum ad missam admittere licuisset, „ vt nullus presbyter inquit c. 2. alterius parochianum, nisi in itinere fuerit, vel placitum ibi habuerit, ad missam recipiat. Cum exceptio firmet regulam, necessario consequitur, locum non habuisse tertium casum, quo nempe parochianus proprium presbyterum non habuisset despectui, ac proin quo potuisset ad missam admitti. Illi rationi robur ex eo additur, quod casus de itinere et de placito raro admodum contingeret, cum e contra tertius, de quo agitur, obuius esset, et occurreret singulis fere hebdomadis, vnde si locum habuisset, a patribus C. non debuisset praetermitti.

Concludo § concilio, quod Constantinopoli Alexius Patriarcha cum Episcopis a. 1027. habuit, vbi abusus circa monasteria cum perstringeret, quodque viri potentes ambitiose iuberent, campanas pulsari, congregari populum, officium celebrari, putantes sufficere, quod in illorum oratoriis crux auctoritate Episcopi collocata esset, subiungit: presbyteri sub poena depositionis in illis oratoriis non nisi missam et quidem diebus non festiuis celebrent: fidelium enim quiuis, ait Fleury, singulis dominicis et festis praeceptis toti officio assistere debet, et *quidem in sua parochia* missae solenni, vt a pastore suo doceatur, et preces suas coniungat

cum coetu eorum, cum quibus ipse Deo volente coniunctus est. i)

a) *Conf. Marculf. form. 1.*

b) *Oberhauser f. 183. can. 32.*

c) *Traité histor. de la Liturgie liv. 2. chap. 7.*

d) *Capit. Carol. M. L. I. cap. 147 - 148.*

e) *Conf. Acta Cc. T. III. f. 922. ed. paris.*

f) *Lib. I. ep. 15. al. 59. & Fleury L. 68. §. 19. ad a. 1133.*

g) *Tom. I. part. I. L. 4. c. 21. de parochiis.*

b) *Iuenin. p. 438. §. 1. ed. paris. in fol.*

i) *Inst. I. E. p. II. c. 3. §. 7. Missa.*

§. VII.

Idem argumentum deducitur.

Saeculo XII, vbi causa Inuestiturae magnas Ecclesiae et Imperio calamitates adtulit, quarum patria nobis suppetunt exempla. Scimus enim Erlongum Comitem de Kalw Ep. Herbip. ob schisma Henrici V. in monasterio Schwarzac. sepulturam obtinuisse; scimus controuersiam inter Rokkerum

a Clero Wirc. et populo electum , et Gebehardum ab Henrico V. inuestitum , quorum primus , vt Annalista Saxo scribit , Comes a Vayngen cessit tempestati , coenobio Schwarzachensi se inclusit, et a. 1126. finem vitae habuit. Scimus , quantopere posterioris causa tum per literas Adalberti Archiep. moguntini, et Papae fuerit ventilata. De quibus in Gretseri Diuis Bamberg.

Motibus hisce orbem concutientibus S. Anselmus in Anglia canones edidit in C. Londinensi nationali , vt suorum ad minimum consuleret paci, in quibus prohibet monachis , „ ne ecclesias abs- „ que consensu Episcopi dono accipiant , ne corpo- „ ra defunctorum *extra parochiam* sepulturae causa , deferantur, et parochus *iuribus suis fraudetur. a)* „ Can. 21. „ Noluit Praesul alienis immisceri monachos , aut ea , quae iurisdictionis parochorum sunt, ab eis vsurpari , cum nec ecclesias absque Episcopi consensu voluerit dono accipi. Et quid tanti Viri auctoritas effecit ?

In C. Lateranensi I. Episcopi ad Callixtum II. amare conquesti sunt , se ab abbatibus et monachis sperni. Querelae tenorem refert Oberhauser. *b)* Vetantur ibi monachi , poenitentias publicas iniungere , aegrotantes inuisere , et inungere , ne in

parochiarum sinus et causas penetrent. Quin C. Moguntinense ex certis causis c) duxit statuendum, ut religiosorum ecclesiae per fratres eorum non officientur, sed per Clericos seculares; nihilominus exemptionum mare breui eos inundauit, de quibus quid sentiat S. Bernardus d) patet legenti: „ Miror, ait, quosdam in nostro ordine monasteriorum abbates hanc humilitatis regulam odiosa contentione infringere, et sub humili, quod peius est, habitu et tonsura tam superbe sapere, ut, cum ne vnum quidem verbulum de suis imperiis subditos praetergredi patiantur, ipsi propriis obedire contemnant Episcopis. „ Confer et Petrum bleffensem. Ratio autem, cur praefata Synod. moguntina de capellis monachorum sic ordinauerit, exprimitur: „ quod iidem eo sunt proniores ad lubricum, quo ex religioso titulo se autumant exemptos; ac praelati eorundem per Ordinarios tales corrigi minime patiantur, sed quae si pro ordinis scandalo euitando, ipsos ad domos suas reuocent, vel ad alias parochias mittant illos. „ Dein subdit: „ Vt saltem de reliquiis, quae de mensa religiosorum ceciderint, sustentari valeant pauperes sacerdotes Clerici, qui in vituperium ordinis sacerdotalis, publica egestate laborant: ita quod haec sint verissima illa verba

„ Hie-

„ Hieronymi , dicentis in Canone: Mendicat in-
„ felix Clericus in plateis. „ e)

Hae exemptiones erant , cur Richardus Can-
ruariensis desuper grauissime apud Alexandrum
III. peroraret. f) C. Lateranense III. successit , in
quo vetantur monachi , per parochias exponi. At
immensa Ordinum recens institutorum diuersitas
confusioni mox sec. XIII. ansam dedit inter fideles ;
hic enim se Pauli iactabat , ille Cephae , quum ta-
men distinctio non sit apud Deum graeci et lati-
ni , barbari et schytae , serui et liberi.

Nihilominus C. Tolosanum a. 1229 ordinauit,
praecipiendo: „ Patresfamilias cuncti omnibus die-
„ bus et festis teneantur , se ad ecclesiam parochia-
„ lem conferre , diuinum officium ex integro et
„ praedicationem audituri. Recte proin verbis
Espenii concludo : „ Nemo ad sec. XIV. vsque fu-
„ it , qui de obligatione conueniendi ad parochiam
„ suam dubitaret. „ g) „ Ad missam publicam
„ per 14 secula populi parochiani singulis diebus
„ festiuis et dominicis tenebantur accedere.

a) Optandum foret , ne quid muneris , prout canonum
spiritus est , pro sepultura exigatur , „ ne , ut S. Greg.
„ ait , videamur terram vendere , aut mortibus alio-
„ rum gloriari , quod ex cadaueribus eorum certum

„ gratulemur compendium. „ C. 13. q. 2. can. 12. 13.
14. 15. *Aegris multorum oculis beic subueniretur.*

b) *Manu. Cc. pag. 323.*

c) *Rel. in l. 4. Stat. Dioec. Herbip. pag. 63.*

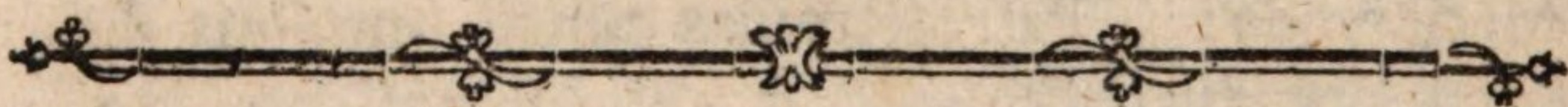
d) *S. Bernardus de mor. et offic. Episc. c. 9. et 36. rel.
a Fleury L. 67. §. 57.*

e) *In cit. Statut. p. 63.*

f) *Oberhauser l. 6. p. 327.*

g) *I. E. V. part. 2. Sect. I. Tit. V. de cel. miss.*

b) *Schmitt Wolfg. L. III. Tit. V. de cel. miss. §. 4. Ju-
enin. part. 1. de Sacr. p. 439. n. 3. ed. parif. in fol.*

CAPVT II.

SERIES DISCORDIAE CIRCA MISSAM PAROCHI IN GERMANIA.

§. I.

Discordiae ortus.

Quam clara, et perspicua sunt, quae recensui,
tam grauis erat quorundam in iis euerten-
dis labor. Non nulli ex inclitis Regularium ordi-
nibus testati sunt, eiusmodi leges circa missam pa-
rochi

rochi vim amisisse suam. Prouocabant ad priuilegia R. PP. queis donati fuissent. Infinitae interpretationes Canonis: *omnis utriusque sexus*, priuilegium, quod Gregorius IX. fratribus praedicatoribus concessit, tricas in Anglia peperit. Maxima tunc erat confusio, quam describit Mathaeus Paris. a) Angli restiterunt, ideo Innocentius IV. tribus scripsit Episcopis, et mandauit, vt cauerent, *nequid aduersus concessa fratribus priuilegia tentaretur*. Et Germaniae Episcopi in Conc. Mogunt. 1262. priuilegia non adtendebant, b) sed sub poena excommunicationis iam latae sententiae vetarunt omnibus religiosiis, ne subditos plebanorum communificent corpore Domini, aut alia porrigant ecclesiastica sacramenta paruulis, vel adultis; eidem etiam populo frequenter exponant, *quod etiam ad matricem ecclesiam in praecipuis festiuitatibus teneantur accedere, ac illam hi praesentia honorare, a qua Sacramentorum gratia in eos quasi ex fontali gurgite influit, et descendit: ipsi tunc abstineant ab omnibus allectiuis, quibus abstrahi possit populus, quominus ad solennitates veniat suae matris.* —

Alexander IV. itaque in virtute obedientiae regularibus iniunxit, ne parochianos diebus dominicis et festis reciperent de caetero in suis oratoriis ad diuina. —

Nicolaus III. in Conc. Budensi 1279. decreuit. c) „ Praecipimus, vt Ecclesiarum parochia-
 „ ni singulis diebus dominicis et festis ad diuina
 „ officia, specialiter ad missam *vadant ad suas paro-*
 „ *chiales ecclesias*, ibique diuina officia, prout Deus
 „ dederit, audiant diligenter, nec ipsi parochiani
 „ relictæ suæ parochiali ecclesia vel contemta ad alias
 „ ecclesias, cuiuscunque fuerint ordinis, religionis,
 „ aut status, siue huiusmodi ecclesiae sint paro-
 „ chiales, siue non, transeant. „

Verum alia succedere priuilegia. Bonifacius VIII. datam Euangelii annunciandi potestatem confirmauit a. 1295. Clemens V. P. eandem in Conc. Viennensi 1311, quod in Galliis receptum est, confirmauit. Primus ibi Sess. I. Episcoporum de abolendis regularium exemptionibus sermo factus est, verum eorum resistentia saltem hoc effecit, vt vetaretur in Sess. VI. religiosi, inuitis Episcopis sibi arrogare administrationem poenitentiae, eucharistiae, benedictionis nuptiarum, aut abstrahere *populum a frequentanda propria parochia*.

Et ne fidelibus Christi dubium de festis oriretur, in quibus de iure parochi ecclesiam frequentare deberent, Conc. Colon. an. 1306. hoc declarauit. Quod, sicut in quatuor partes annus di-
 stri-

tribuitur, quorum initia his versibus continen-
tur:

*Ver Petro detur, aestas exinde sequetur,
Hanc dabit Urbanus, autumnum Symphoria-
nus,*

Festum Clementis caput est hyemis venientis.

„ ita in his quatuor anni partibus festiuitates oc-
„ currunt, quibus parochiani venire tenentur ad
„ suas parochiales ecclesias: vtpote pascha, pen-
„ tecoste, festum omnium Sanctorum, natiuitas
„ Domini. — In aliis etiam quibusdam festis B.
„ M. V. die cinerum, die palmarum, nec non in
„ ieiuniis, siue rogationum, dum processiones
„ fiunt ab Ecclesia, ascensione Domini, Apostolo-
„ rum, natiuitate S. Ioannis Baptistae, diebus
„ dominicis, ac die commemor. fid. defunct. et
„ patroni ecclesiae cuiuslibet, ipsi parochiani eccle-
„ siam suam parochialem visitent, et frequentent,
„ sui parochi mandata de instructione fidei salu-
„ briter audituri. „ —

Nouo interim motu exorto a. 1310. sta-
tuit idem C. vt nullus parochianus ab alio,
quam a suo vero plebano communionem per-
cipiat, nisi de hoc priuilegiis authenticis sit mu-
nitus, contrarium facientes a perceptione corporis
Chri-

sti abstineant, quousque ipsi plebano de contemptu satisfecerint.

C. Treuirensē a. 1310. dicit: „ Ad parochia-
 „ les matrices ecclesias parochiani de villis circum-
 „ stantibus aut capellis et oratoriis adtingentibus
 „ *saltem quibuslibet* diebus dominicis, in solennibus
 „ festiuitatibus *sub* poena excommunicationis tenen-
 „ tur accedere, vt ibi missarum solennia audiant,
 „ prout in Gen. C. a Ss. PP. institutum, praeci-
 „ pue, ne honor matricis ecclesiae pereat per ca-
 „ pellas. „ d)

Interea coram Innocentio VI. religiosi Ave-
 nione litem minantur parochi. Ac primo quidem
 Richardus Armacanus Hiberniae Primas concitatam
 orationem habuit coram Papa et Cardinalibus:
 „ Nolite iudicare, aiebat Archiepiscopus, secun-
 „ dum faciem, sed iustum iudicium iudicate. „
 Launoy eam refert, digna sane, quae legatur. e)
 Duo in ea intendit, ecclesiam parochi esse pro con-
 scientia parochiani confessi tutiorem, pluraque vi-
 tari incommoda. Addit parochianum in sua paro-
 chia confessum duplicis obedientiae meritum ad-
 quirere, primum, si paret mandato Dei de con-
 fessione pandenda; secundum, vbi obedit praecepto
 diuino de loco ad hoc a Deo electo seruando, quod

ex Deut. XII. et Lev. IV. deriuabat. Innocentius, cuius primordia regiminis valde inclaruerunt: stipendia enim decreuit rotae auditoribus, ne munerare eos in decidendis litibus corrumperent, laxiorem curialium et Cardinalium vitam corrigere conatus, audita Armachani querela non tacuit, potius religiosorum priuilegia confirmauit. *f)* „Hi, aiebat, „non ita spernendi sunt, vt dicitis: Vocauit eos „Deus ac Ecclesia, vt ipsam adiuuent; nec propterea quod posteriores venerint, minus numerandi sunt inter eius ministros, vt S. Paulus, „quanquam accersitus vltimus, primos inter „Apostolos locum obtinet.

Successit Rogerus de Chonnoe, qui Armachano respondit, et cum Papa Richardo silentium indiceret, libellus prodiit: *defensio religionis mendicantium*, quem illi: Curatorum defensio opposuit. Mors primatem abstulit prius, quam res vltimam fortiretur limam. Praesul integer vitae, canonum gnarus, Academiae Oxoniensis Doctor, eiusdemque olim Cancellarius, dein Archidiaconus Lichefeldensis. — Interim et ipse Pontifex morbo, laboribus, et senio confectus inter varias orbis turbas in pace obiit Auenione 1362. Anno mortem eius praecedente bullam edidit Neapoli, *ne parochialibus Ecclesiis deuotio debita subtrahatur*, et Do-

mini-

minicanis varia proponit argumenta, quae passim ab illorum perfectionis studio, &c. partim ne curatus in domo Dei quasi passer unicus in aedificio remaneat derelictus, et suorum parochianorum solatio defraudetur, congeffit. g) Quae de morte eius et iudicio ob privilegia rescissa sparguntur, me haud conuincunt. — Nexus et lucis causa oporteret utique haec proferri, una cum diffidiis, quae ex bullis PP. Alexandri V. Nicolai V. nata feruntur. Iuuaret quoque, Academicorum argumenta contra Iurium parochialium usurpationem, et contraria mendicantium audire; g) sed Boulay cit. loc. omnia praestat. Nec expedit eorum privilegiis, quae Vniuersitatem Parisiensem irritarunt, immisceri. b)

a) *Apud Launoy T. I. part. I. p. 247. et 49.*

b) *Schmitt Michael Ignaz Geschichte der Deutschen 3. Th. 325. Blatt.*

c) *Raynald. T. XIV. ad a. 1279.*

d) *Lünig Cont. II. Spicil. eccles. des deutschen Reichsarchivs p. 97.*

e) *Launoy Tom. I. Part. I. p. 275. Du Boulay ad a. 1357. Tom. IV. p. 336 - 40. ed. Paris. orationis huius titulum exscribit, quae extat in MS. San-Victorino. Habita dicitur die 8. m. Nov. 1358.*

f) *Grebner T. III. L. 14. H. E. pag. 357.*

g) *Gel.*

g) Goldastus Tom. II. Monar. rom. imp. Et

Du Boulay buius causae meminir ad cit. a. pag. 337.

h) *Idem* Tom. III. p. 271. ed. Paris.

*) *Controuersiae* buius meminir anonymus scriptor, qui vi-
ram Innocentii VI. literis mandauit, et subdit: „ Sed
„ lis indecisa remansit propter obitum D. Archiep.
Causas super ly indecisa refert Baluzius p. 951. Tom.
I. Vit. Pap. Auen. Lucium, quem Fratres in obitu
eius habuerunt, describit Launoy T. I. p. I. pag. 275.

§. II.

Litis progressus in Germania.

Haec dum aguntur in Anglia, et Parisiis, par
et alibi exarserat diu contentio. Primo qui-
dem Spirae et Frizlariae. Concilium, quod Sigi-
fridus III. Mog. Archiep. a. C. 1246. Innocen-
tii IV. p. tertio, Friderici II. regis 29mo. Imp.
27mo. conuocauit, tristia exhibet rei vestigia. —
Noui fluctus reipublicae nauim in mare iamiam re-
ferebant: Fridericus enim II. et filius eius ab Innoc.
IV. Lugduni 1245. excommunicati, Henricus
Landgrauius Thuringiae apud Herbipolim electus
in regem, sed a. 1246. Vlmae ictu sagittae inter-
fectus. &c.

His adcessere diffidia verbis seqq. a Concilio
expressa : „ Sane grauis et clamorosa querela no-
„ stris auribus inculcatur, quod nonnulli suis iu-
„ ribus et finibus non contenti, *parochianos alienos*
„ *praesumant recipere temere ad diuina contra sanctio-*
„ *nes canonicas*, et cum dictorum parochianorum
„ iudices non existant, nec ligandi nec soluendi
„ in eos acceperint potestatem, se tamen iudices
„ faciendo in foro spirituali periculose absoluant,
„ et ligent pro suo lubitu voluntatis, sicque ipsos,
„ *proprios spernunt Presbyteros*, minime absolutos
„ illud salutiferum nostrae peregrinationis viati-
„ cum, quod non profuit, nisi prius a criminum
„ labe mundatis, in animarum suarum et eorum,
„ qui id non diiudicantes indiscrete recipiunt, con-
„ ferre periculum non verentur: sicque eorum
„ sacerdotes, qui curam recipiendo eorum, suam pro
„ ipsis animam obligarunt, dum sibi taliter subtra-
„ huntur, statum ignorantes illorum, non possunt,
„ quod in eis aegrotum est, sanare. etc. etc. & sic,
„ dum curationis necessariae non adhibentur me-
„ dia, inualefcentibus morbis vsque ad interemtio-
„ nem laesio dilatatur; vnde sacerdotes nullam
„ possint de sic pereuntibus animabus supremo iu-
„ dici reddere rationem. Nos Ss. PP. Statuta con-
„ siderantes, *uniuersis sacerdotibus*, tam religiosis
„ quam

„ quam saecularibus, cuiuscunque ordinis, sub de-
„ bito iuramenti, quod Episcopo in receptione sacerdo-
„ tii praestiterunt, ac sub interminatione diuini
„ iudicii firmiter inhibemus, ne quis alienum pa-
„ rochianum recipiat. Ex hoc ordinem ecclesiae
„ per maiores et Ss. PP. per diuinam prouiden-
„ tiam institutum confundi, quod per vniuersos
„ plebanos singulis diebus dominicis et festis co-
„ ram suis plebibus praecipimus publicari. „ a)

Haec statuta in parochianorum, aliorumque
animos egisse crederes: sed matricis ecclesiae nau-
sea plures cepit, adeo, vt ne tumultum in paro-
chia eligerent. Abusui, qui et hic loci obtinuit,
Synodus herbipolitana b) A. C. 1314. XVI. Kal.
Iun. sede romana vacante et Henrici VII. regis sex-
to obuiat, in qua Andreas Episc. ordinat: „ Con-
„ fuetudini generali, quae est optima legum in-
„ terpres, in ciuitate et dioecesi nostra, hactenus
„ inconcusse seruatae, nos conformare volentes,
„ statuimus, *funus* quodlibet apud alienam ecclesiam
„ *sepeliendum* prius ad parochias deportetur; nam sicut
„ *funerandus* a proprio sacerdote curato, dum viueret,
„ *ecclesiastica sacramenta recepit*; sic est congruum
„ et honestum, vt habendo missam in propria eccle-
„ sia *ultimum vale recipiat ab eodem*. „ Si pro
mortuis, et sepulturae causa tantum zeli colloca-

runt Episcopi ; quantum pro viuis praesumere licet ? Et recte : „ *Sepeliendus est*, ait Fleury, *quis-*
 „ *que in coemeterio parochialis ecclesiae suae, vbi eu-*
 „ *charistiam sumfit, vel decimas soluit, et obla-*
 „ *tiones.* „ c)

Interim sancta Praesulum nostrorum molimina effectum caruisse exin coniicio, quod fideles ad alias ecclesias delaberentur, nequidem pascha in parochiae coenaculo manducantes. Albertus Episc. in Synodo herbip. 1373. huic mederi volens, ordinat : „ *teneri omnes, iuxta can. omnis utriusque se-*
 „ *xus, parochianos saltem semel in anno peccata*
 „ *sua plebano suo confiteri, et etiam ab eo ad minus*
 „ *in pascha suscipere eucharistiae sacramentum.* „ d)
 Hujus legis tenore constat, quantum spiritus frequentandi parochias remiserit.

Hunc quo reduceret Ep. Ioannes ab Eglofslein, in Synodo herbip. 1407. et II. coacta quid non praestitit ? Inter posterioris Synodi capita, quae, in Codice MS. coenobii S. Michaelis Bambergae extant legenda, sextum de oblationibus ad parochiam ferendis habet : „ *Licet omnis christia-*
 „ *nus ad missarum solennia aliquid Deo offerre te-*
 „ *neatur, et reducere ad memoriam, quod Deus*
 „ *per Moysem dixit : Non adparebis in conspectu*
 „ *meo*

„ meo vacuus. In praecipuis tamen Dei et Ss.
„ festiuitatibus per anni circulum occurrentibus,
„ quas iuxta Ecclesiae nostrae longaeuam consue-
„ tudinem septem fore censemus, Natiuitatis vid.
„ D. N. I. C. Paschae, Pentecostes, Natiu. S. Ma-
„ riae, Purificationis, Annunciationis, Assumptio-
„ nis, ad oblationes et offertoria *omnes et singulos*
„ *nostros* subditos *in suis parochialibus* ecclesiis, sa-
„ cerdotibus *suis Curatis* teneri, praesentibus de-
„ claramus. &c. „ Vtique hae oblationes nexum
et dependentiam potius, quam parochiani ad paro-
chum habent, quam eius sustentationem respi-
ciunt.

Rebus heic compositis, Bambergae et Norim-
bergae actio eadem cum Regularibus fuit. e)
Querelae ipsam adeo Romam peruenerunt, et Ni-
colai V. P. auribus insonuere. Legatus Apostoli-
cae sedis per Alemanniam, in dioecesana Synodo
Bambergae 1451. praesidens decreuit. „ *Nemo*
„ *exemptus vel non, ab intereſſendo diuinis, saltem*
„ *diebus dominicis et maioribus festiuitatibus in sua pa-*
„ *rochiali ecclesia aut a solutione iurium parochialium*
„ *retrahere quemquam praesumat.* Quin imo volu-
„ mus, quod, | quisquis talia fecerit, etiam cuiuscun-
„ que ordinis, seu religionis, *exemptus vel non*
„ *exemptus, suspensionis ab ingressu ecclesiae, et*

„ perceptione sacramentali eucharistiae , sententiam
 „ incurrat , absolutionem praeterquam in mortis
 „ articulo apostolicae sedi reseruantes. — Pro-
 „ hibentes sub simili suspensionis latae sententiae
 „ poena , ne amplius quisquam ex fratribus men-
 „ dicantibus contra plebanos , aut plebani contra
 „ eos praedicare praesumant. Datum Bambergae
 „ in Synodo dioecesana per Nos ibidem in ecclesia
 „ maiori solenniter celebrata die Lunae tertia May.
 „ Pontif. a. V. „

Grauis haec R. P. epistola de fratribus mendi-
 cantibus et plebanis ad instantiam Reuerendissimi
 D. Moguntinensis et Suffraganeorum ad totam pro-
 uinciam Moguntin. extensa. f) Omnium quippe
 refert , gregem adunari pastori suo. Inde Fride-
 ricus Karg Bambergensis , patriae documentis in-
 nixus , tam solide pro concione parochiali perorat ,
 ut n. 237. addat : „ quia vero ex confraternitatibus
 „ res haec potissimum oritur , ab Episcopis et parochis
 „ monendus est populus , minime ipsum propterea ab
 „ uniuersali ecclesiae praecepto de audienda concione
 „ parochiali , cui aequiparatur ea , quae in cathe-
 „ drali haberi solet , exsolui. „ Partes tamen mini-
 me adqueuerunt , multumque atramenti ab iis
 sparsum est. Quin religiosi in- et extra oppidum
 Fuldense et illi de ordinibus S. Ioannis Hierosolymi-
 tano-

tanorum et B. V. M. teutonicorum, alienos parochianos nostrae ciuitatis et dioecesis herb. ad confessionem &c. receperunt, eosque tam a casibus Episcopo, et quod amplius est, apostolicae sedi reseruatis absoluerenitebantur. „ et sic fideles ab officii parochialis debito, quod ipsis antehac sanctum erat, auocati sunt. Godefridus a Limburg Episc. in Synodo 1453 herbip. celebrata, hos conatus reprimi, statuens, „ ne fideles eis faciant confessionem sacramentalem, ut „ saltem per confitentium subtractionem praefatus compassetur periculosus abusus. „ g)

Interea lis romae caepta exarsit acrius. Saeculum XV. iam voluebatur. Sixtus IV. P. licet celeberrimum priuilegiorum promptuarium, quod *Mare magnum* vocant, fratribus minoribus, e quorum numero ipse fuit, concessisset a. 1473. prid. Kal. Sept. h) quodque Leo X. a. 1519. omnibus Mendicantibus commune esset voluit; ipsis tamen consensit minime: etenim pro parte tam venerabilium Fratrum suorum Moguntini et Treuir. Archiepp. ac Herbipolensis, Wormatiensis et Spirensis Epp. quam Philippi comitis Palatini Rheni et Ducis Ba-variae ad eius auditum peruenit, quod inter praedilectos filios Praedicatorum, Minorum, et Carmelitarum ordinum professos et non nullos parochiarum rectores, et alios etiam ecclesiarum praelatos

in partibus germaniae et praesertim in oppido Eslingen Constantiensis dioecesis non nulla dissensionum et scandalorum fomenta suscitata essent, quod Priuilegiati sustinerent, fideles praecepto ecclesiae audiendi missam satisfacere, si ad sacra eorum claustra venirent; parochi renitentes adfererent, gregem teneri *ad proprium pastorem* conuenire, cuius partes essent, vultum pecoris sui nosse, et non pascere tantum, sed secundum cor Dei, in charitate, quae non sua, sed Iesum quaerit. Papa doluit, inter viros, qui se mutua charitate diligere deberent, discordiae seminarium excitari.

a) Menkenius T. III. Script. Germ. p. §18. Item Cc. Germ. ad c. a.

b) Conc. Germ. Tom. IV. ad c. a.

c) Fleury I. l. E. part. II. c. 9. §. 2.

d) Ex Cod. MS. FF. Min. Conu. Herbip. et Harzheim T. IV. p. 516.

e) Cc. Germ. T. V. pag. 411.

f) Lünig Spicil. eccles. Cont. II. des deutschen Reichs-archivs p. 86.

g) Idem l. c. p. 1035. et Stat. prouinc. pag. 34.

h) Fleury I. E. pag. 271. de regul. exempt.

* Sta.

* *Statuta prouincialia per Dioeces. herbipol. edita, sunt vel ordinationes Archiep. mog. praesertim Petri de a. 1310. vel herbip. Epp Ioannis ab Egloffstein, Mangoldi. Wolframi, Gotfridi, et Andreae, quae a Gotfrido in Synodis 1452 et 53. producuntur, et vel in separato libro, vel sparsim in Cc. Germaniae apud Harzheim, vel in Lünig. spic. eccles. prostant.*

§. III.

Discordiae decisio.

Restituturus igitur pacem inter milites sub vno eiusdemque sacerdotii vexillo militantes rem ita decidit Sixtus IV. P. a 1478. XV. Kal. Iul. Pontif. a. VII. „ *FF. mendicantes non praedicent, populos* „ *paroecianos non teneri audire missam in eorum pa-* „ *roeciis, diebus festiuis et dominicis, cum iure sit* „ *cautum, illis diebus paroecianos teneri audire missam* „ *in eorum parochiali ecclesia: nisi forsan ex honesta* „ *causa ab ipsa ecclesia se absentarent.* „ Ex quibus sic inferre licet: Haec constitutio habet vim iuris communis, — in ea non conditur ius nouum; sed antiquum confirmatur: „ cum iure sit cautum — „ Ius illud vetat fidelibus abesse a paroeciali officio missae (haec enim erat lis) Sixtus IV. definit, „ nullam quoad hoc caput habendam esse priuilegiorum rationem: Non obstantibus. &c. „ — Ruunt itaque priuilegia Gregorii IX. Bonifacii VIII.

Benedicti XI. Clementis V. quorum tenore a missae paroecialis officio fideles absoluebant. —

Sensum, quem Sixtinae adscripsi, non nemo conatur eneruare ex eo, quod S. P. hanc addat clausulam: „ *Nisi forte ex honesta causa ab ipsa* „ *ecclesia se absentarent.* „ Et sane, inquit, semper occurrit honesta illa causa, quae fideles eximit: in templis enim priuilegiatorum diuina reuerenter peraguntur, concionibus maxime piis et doctis populi mouentur.

Verum nullius est ponderis eiusmodi responsio: hic enim obtentus ipse erat, quo fideles tempore Sixti auocarentur. Ad haec Canones vetant, ne dum missa parochialis celebratur, conciones, congregationes, aliaque eiusmodi in priuilegiatorum templis habeantur; ac proin sub eorum exercitiis obtentu fideles a debito parochiali non liberantur. Aliis horis fidelis populus potest adire eorum templa, vbi, quod nemo negat, diuina reuerenter peraguntur, confessorii tanta pietate et scientia praediti excipiendis fidelium confessionibus praeponuntur. a)

Sixtinae inhaesit Henricus III. Episc. Bamb. dictus Gross a Trockau, in Synodo 1491 habita, Tit. 26, 27. de sep. et paroch. poenasque decernit

in

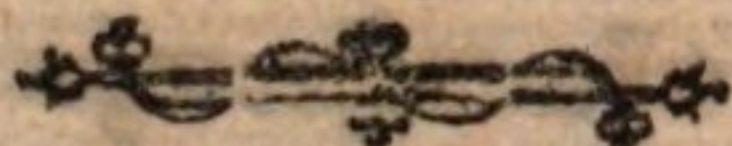
in eos, qui fideles tum a sepultura, tum a solenni parochiarum officio retraherent. b)

Nec ea, quae C. Rothomagense, licet ad hunc §. referri non debeant, in hac causa statuit, spernenda videntur. „ Inquirat, inquit, specialiter „ parochus a poenitentibus, si venerint diebus dominicis et festiuis ad suam matrem ecclesiam „ parochialem, cum ad hoc teneantur, tum de „ iure diuino quam humano, tam naturali quam „ positiuo, et quod non sint deterioris conditionis, „ quam iudaei et saraceni, qui in suis solennitatibus „ sabbathinis in suis conueniunt synagogis. „ En vnanimem CC. et Episcoporum nisum, abusum paroecianis quam maxime perniciosum tollendi. Hisce decisionibus nondum res omnis confecta fuit, quum eadem quaestio in C. Tridentino a 1545 habito moueretur, ad cuius mentem persequendam iam nos accingimus.

a) Iuenin. de Sacram. p. 440. ed. parisiensis in fol.

b) Ludewig Tom. I. pag. 1191. Script. Bamb. et Harzbeim Tom. V. p. 612.

CAPVT III.

MENS CONCILII TRIDENTINI.

§. I.

Ex verbis eruitur.

Aequa et salubris erat Sixtina constitutio; sed
 ferunt Leonem X. P. Bulla: Intelleximus etc.
 Romae 1517. ei derogasse. „ Verum bulla Leonis
 „ reuocata est Concilio Tridentino Sess. 22, cele-
 „ brata die 17 Sept. 1562. per decretum de eui-
 „ tandis et obseruandis in celebratione missae. „
 Concilium Patrum exemplo et traditionis oraculo
 & rationibus adductum duobus in locis missae pa-
 rochialis meminit: „ Moneant Episcopi populum
 „ suum, vt frequenter ad suas paroecias saltem
 „ diebus dominicis et maioribus festis accedant:
 „ Moneat Episcopus populum diligenter, *teneri*
 „ *unumquemque parochiae suae interesse*, vbi com-
 „ *mode id fieri potest ad audiendum verbum Dei*: „
 ac proin ipsis debitum incumbit, vt fistant se
 praesentes parochiali missae, inter cuius solen-
 nia parochorum concio haberi solita semper fuit.
 Mandat S. Synodus Sess. 22. cap. 8. de sacrif. miss.
 Idem repetit: *Curabunt etc.* In citatis textibus
 duo veniunt. I. *Unumquemque teneri*, quod plus
 deno.

denotat , quam quod *deceat* tantum; ait Iuenin. l. c. Textus inter fideles minime distinguit. — Ruit ergo opinio eorum , qui rudes tantum nominant obligatos , vel legem consuetudine abolitam clamant. Quomodo S. Synodus in calce citati decreti Episcopis , vbi populum hac de re monuissent, iniungere potuisset , eum ad *debitum hoc parochiale* per censuras ecclesiasticas compellerent ? Ad haec omnia Pontificum priuilegia hac in causa reuocauit : *Non obstantibus priuilegiis , exemptionibus etc. etc. a)*

Sed hoc est , quod negant Regulares , inhaerentes auctoritati *Iacobi de Vernant* , qui librum edidit: *La défense de l'autorité du Pape contre les erreurs de ce tems*, ex quo sequentem propositionem deducunt : „ Populus vi C. T. censuris ecclesiasticis *cogi non potest*, vt diebus dominicis *stat se praesentem in parochia*. „ Sacra autem Facultas Parisiensis eam hac censura notauit : „ Haec „ propositio est falsa , et decreto C. T. contraria. „

Nec insolita haec forent et inaudita , si populus ad parochiam cogeretur: (et quis hoc optaret?) etenim Conc. Eliberitanum medio saec. III. et Sardicense circa medium IV. iam decreuerat, excommunicatione multari debere eos , qui tres dies dominicos ab ecclesia parochi absunt. Synodus Lingonensis a. 1679. statuit ,

tuit, diebus dominicis in pronaio † legi : „ Nous de-
 „ nonçons pour excommuniéz tous ceux , qui
 „ sans excuse légitime manquent pendant trois
 „ dimanches consecutifs d'affister à leur messe pa-
 „ roissiale. „ —

Insolitum non fuit Interrogatorium 66 : „ Est
 „ aliquis, qui contempto suo presbytero in aliam
 „ parochiam iret ad ecclesiam, et ibi communica-
 „ ret? „ quod a S. Eutychemo P. et M. circa an.
 160. conditum, et a S. Burkardo Ep. Wormatiensi
 relatum, in C. Carthag. I. sub Marco P. circa A.
 C. 336. ciuitate donatum, b) et ab Electore Colon.
 Adolpho III. adoptatum, visitationis instructioni de
 A. 15 $\frac{5}{4}$ $\frac{9}{9}$ insertum est: c) „ *An est aliquis, qui con-*
tempto paracho in aliam parochiam eat, et ibi communi-
cet? „

Sed Conc. Tridentinum, inquiunt, decre-
 tum suum moderatur, dum ait: *Vbi commode fieri*
poteft. Exceptionem ponit, fateor, legem autem
 non infringit. Confer. cit. Iuenin. d), qui hoc
 soluit. — *Ly commode* quot quantasque non habuit
 interpretationes? Karg in pac. rel. *ro commode* sic
 interpretatur, „ quod parochianus a quolibet im-
 „ pedimento rationabili liber sit, quale quidem
 „ foret morbus, peregrinatio, officium charitatis,
 „ vel

„ vel quaecunque negotium tunc rationabiliter
„ suscipiendum. Nec obstat, pergit cit. Auctor,
„ quod saepe dictum S. C. *monendi* non vero *com-*
„ *pellendi* aut *praecipiendi* voce vtatur. „ Argu-
menta eius n. 236. leguntur, vbi et grauissimam
P. Canisii ad illud Euangelii: Ego sum pastor bo-
nus, animaduersionem adducit: „ *Ex communi pa-*
„ *storum neglectu, omnium malorum, haeresum at-*
„ *que schismatum fons et fomes procedit.* Alii ali-
„ ter. . e)

Obiiciunt Bullam: „ Etsi mendicantium „ quam
Pius V. an. 1567. edidit. Sed cit. Author adserit
eam vim non habere, quod in christiani orbis
partibus nec promulgata, imo a Gregorio XIII.
P. per Bullam: In tanta rerum et negotiorum mo-
le, reuocata sit. Fuse et solide haec deducuntur
f. 444. „ Illam Clementis VIII. „ Significatum „ pro
„ Belgio latam, nec ad coeteras orbis prouincias
„ extendi, adserit idem p. 445. Cui Urbani VIII.
„ constitutio supposita videtur a Iacobo de Ver-
„ nant, cuius liber iudicio academiae parisiensis
„ censuram tulit, quod erroribus sine numero et
„ mensura scateret. „

His addo Alexandri VII. iudicium quod circa
propositionem Andegavi 1659 typis expressam:

„ Nullus

„ Nullus in foro conscientiae tenetur parochiae suae interesse, nec ad annuam confessionem, nec ad missas publicas, nec ad audiendum verbum Dei „ tulit, primam et secundam partem esse erroneam et temerariam, et quoad tertiam seruetur dispositio C. Trid.

Auctoritatem Zerolae quadam C. Trid. Cong. declaratione munitam producunt, quae f) vel non extat, vel ex collectionibus, quae cum C. Tridentino Lugduni prodire in lucem, hausta est. Harum vero collectionum nullam rationem haberi debere ex eo concluditur, quod annuente Gregorio XV. P. die 29. April. 1621. librorum prohibitorum indici insertae fuerint.

a) *Iuenin. l. c. pag. 443.*

b) *Karg Bamberg. pax vel. n. 235. edit. herbip. 1680.*

c) *Lünigl Spic. eccles. Tom. XVI. r. B. pag. 808.*

d) *Iuenin. l. c.*

e) *Karg l. c. n. 236. et 37.*

f) *Iuenin. pag. 443 - 47.*

✠ *Pronaos vox graeca est, qua eam ecclesiae partem intelligimus, quae ab introitu ad chorum usque extenditur. In pronao stant laici, et in eo fiunt denuntiationes. Pouget Tom. II. f. 836. ed. par.*

§. II.

§. II.

Ex S. Caroli Borromaei literis monitorialibus.

Tridentino obsequens, cuius spiritum penetrauit, Archipraeful S. Carolus epistolam dedit vnctione et charismate plenam, qua plebem ad parochi missam suauiter reduceret. Litteris tanti Archiepiscopi eo maior debetur reuerentia, quo ampliora eius in Ecclesiam sunt merita: eius etenim zelum et sollicitudinem venerantur omnes, eius curis et opera perfectum absolutumque est Conc. Tridentinum, opus immensorum sumtuum; eius labores in exequendis Concilii decretis, vniuersae Ecclesiae monumenta praedicabunt in aeternum: Sacerdos vere magnus, qui in diebus vbi pestis grassabatur, factus est reconciliatio, qui tempus illud ferale triumpho quodam charitatis illustravit, totaque virium contentione explicuit pastorem suam sollicitudinem. Epistolam integram adpono vt quisque tum auctoritate tanti viri, tum concludentibus eius rationibus ad parochiae frequentationem impensius incitetur. Eam in quatuor partes feci.

I.

De conueniendo ad parochiam. a)

„ **F**uit olim tanti apud antiquos Patres *b)* ille
 „ frequens in Ecclesiam propriam parochia-
 „ lem conuentus, vt ad hanc disciplinam populi
 „ christiani institutioni valde accomodam retinen-
 „ dam, certis decretis cautio aliqua adhibita sit.
 „ Primo enim hoc iussum est, dominicis, festisque
 „ diebus parochi, antequam missam celebrent,
 „ plebem intervogent *c)* an alterius parochiae fidelis
 „ adsit, qui proprio contempto presbytero ibi missam
 „ audire velit, quem si inuenerint, statim inde
 „ eiiciant, et in parochialem suam ecclesiam ad
 „ missam audiendam redire cogatur. Deinde illud
 „ vetitum fuit, alienae parochiae fidelem a paro-
 „ cho ad missam recipi, nisi in itinere fuerit, et pla-
 „ citum ibi habuerit. Cuius disciplinae restituen-
 „ dae, in vsumque reuocandae desiderio flagrans
 „ olim summus P. Urbanus VI. eo de genere apo-
 „ stolica sanctione diligentissime cauit, et nuper
 „ S. Tridentina Synodus Oecumenica ab Episcopis
 „ fideles non solum haec moneri voluit, vt fre-
 „ quenter ad proprias Ecclesias parochiales saltem
 „ dominicis diebus festisque maioribus accedant;
 „ sed illud etiam diligenter ostendit, *unumquemque*
 „ *teneri*, vbi commode fieri potest, parochiae suae
 „ inter-

„ interesse , ad audiendum verbum Dei. Ac
„ proinde id propterea statuit , a parochis , ani-
„ marumque curatoribus inter missarum solennia
„ aliquid ex iis , quae in missa leguntur , exponi ,
„ et sanctissimi illius sacrificii mysterium aliquod
„ explanari : plebes sibi commissas salutaribus ver-
„ bis pasci , easdemque doceri , quae scire omni-
„ bus necessarium est ad salutem , in lege Domini
„ erudiri et sacra eloquia illis explanari , tum in
„ vnaquaque Ecclesia parochiali pueros fidei rudi-
„ mentis instrui. d)

a) *Acta Eccles. Mediol. Conc. prou. VI. part. III. f. 245.*
ed. Lugd.

b) *S. Iustinus M. in 2. apolog. S. Ignatius M. in epist.*
ad Magnes. Tertull. Apolog. c. 39. S. Hier.

c) *Conc. Nannetense saec. IX. can. 1. Refertur hoc de-*
cretum apud Gratianum Caus. 6. q. 2. Can. 4. et exin
relatum in Decretales Gregorii IX. in cap. 2. 10. de
parochiis , partemque iuris communis constituit.

d) *Conf. pars decreti episcopalis a Petro Philippo per utram-*
que Dioecesin , etiam regularium ecclesiis publice adfi-
xa , quam Karg pax religiosa f. 602. exhibet. Ordina-
tionem Adami Friderici 1756. die 29. Martii
et 7. April. die Anhaltung der würzburger Stadtjugend
zu fleissiger Besuchung der christlichen Lehren betref-
fend. Ordinationes praesentes REVERENDISSIMI

*Nostri, die Verfassung der Christenlehre in der Stadt
betreffend.*

II.

*Fructus, qui proueniunt ex parochianorum praesentia
ad parochi missam.*

„ **H**is igitur eiusdem Tridentinae Synodi decretis
 „ et veteri salutari exemplo adducti, cum po-
 „ pulum vrbis, dioecesis et prouinciae Mediolanen-
 „ sis nostrae rebus ad salutem necessariis instructum,
 „ per bona opera ad praemium sempiternum produ-
 „ cere, summopere in Domino cupimus. Hac no-
 „ stra monitione eos vniuersos et singulos adhor-
 „ tamur, et per viscera misericordiae Iesu Christi
 „ obsecramus atque obtestamur, vt, quamuis in
 „ viciniis, oppidis et suburbis oratoria, a) capel-
 „ las, aliasue Ecclesias habeant, vbi sanctissimo
 „ missae sacrificio interesse possint: frequenter ta-
 „ men, dominicis saltem, aliisque solennibus fe-
 „ stis diebus ad suam quisque parochialem eccle-
 „ siam conueniant, vbi a parocho, cui eorum cu-
 „ ra commissa est, verbo Dei pascantur, fidei
 „ christianae rudimentis aliisque animarum saluti
 „ necessariis praeceptis erudiantur, ad eorum fre-
 „ quentem vsum, vt illa sacra Synodus optat, pa-
 „ ternis eius cohortationibus in dies magis inflam-
 „ mentur. Tum ab eodem item audiant, qui di-

„ es

„ es festi, si quis in hebdomadam inciderit, co-
„ lendi, quae vigiliae, ieiuniaue seruanda sint.

„ Discant ab ipso item, quae christianae pie-
„ tatis officia in illis religiose colendis praestari
„ oporteat: ac quae praeterea supplicationes, pro-
„ cessiones, aut stationes, orationes, indulgen-
„ tiae, iubilaea indicantur, quae matrimoniorum
„ denunciationes fiant, quae ista pro ratione tem-
„ porum admonitu iussuque episcopali ad diligentio-
„ rem eorum institutionem promulgentur. His
„ atque aliis adeo fructibus, qui ex paternis pa-
„ rochi vel in cohortando vel in monendo officiis
„ existunt, eos carere continget, qui ad missam
„ iis diebus in suam parochialem ecclesiam non con-
„ ueniunt.

a) *De Oratoriis fuse tractat Karg pax religiosa, quomo-
do limitanda, ex quibus causis concedenda sint. n. 210 -
214. Iustinianus saeculo VI. Nou. 58. prohibuit, in
privatis domibus sacra mysteria fieri. — Vide S. Ca-
rol. Act. Conc. prou. I. part. 2. f. 9. de iis, quae perti-
nent ad celebrationem missae — Tractatus S. Ago-
bardi Archiepiscopi Lugdun. de privilegio et sacerdotii
iure cap. II. ostendit, despectum sacerdotum exinde ma-
nasse, quod ditiores famulum suum conductitium Cleri-
cionem ordinari laborarent, qui in angulo domus pro-
nutu missam sciat deproperare. Conf. Decretum Clem.
XI. de celeb. miss. in oratoriis priv. emanatum 15.
Dec. 1703.*

III.

Incommoda ex absentia a missa paroeciali.

„ Immo vero quod hoc audiendae illis diebus mis-
 „ sae parochialis munus a fidelibus minime
 „ diligenter praestatur, et a quibusdam plane ne-
 „ gligitur, multa incommoda inde existunt. Hinc
 „ in plerisque saepe fidei articulorum et Dei fan-
 „ ctarumque matris Ecclesiae praeceptorum, quae ad
 „ salutem consequendam christianum hominem
 „ nosse oportet, imperitia, festorum dierum cul-
 „ tus neglectus, debita christianae pietatis opera
 „ non exculta, non cognita, christiana familiarum
 „ institutio, languescens sacerdotum parochorum
 „ omne officium, eorum aliquis contemptus; fan-
 „ ctissimorum institutorum et Ss. Canonum viola-
 „ tus usus. Huic denique in Ecclesiis parochiali-
 „ bus, quae maioribus tanto pietatis studio exae-
 „ dificatae sunt, instaurandis, ornandis, fartis te-
 „ ctisque habendis cura in multis partibus negle-
 „ cta, in illisque nulla aut pene exigua ecclesiastica
 „ ad diuina obeunda necessaria supellex. His tot,
 „ tantisque malis atque incommotis unusquisque
 „ occurrere studeat, id diligenter exequendo, quod
 „ SS. PP. suadet autoritas, quod Tridentina Sy-
 „ nodus moneri iussit, quod ex illius iussu nos
 „ de

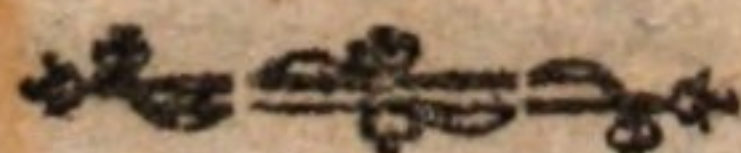

„ de vniuscuiusque vestrum salute solliciti paternis
„ vicibus exhortamur et monemus in Domino.

IV.

Refutantur praetextus.

„ **N**ec vero quemquam aliquod , quod vel ex
„ parochialis ecclesiae aliqua distantia , vel ex
„ pluuiis , frigore , aestu , temporumue a) vi-
„ cissitudine existit incommodum , ab hoc officio
„ deterreat ; imo vero ad illud diligentius exequen-
„ dum , prout in Domino confidimus , se quisque
„ eorum accendat necesse est ; qui salutis suae me-
„ mores , huius rei gravitatem , eorumque quae com-
„ memorata sunt , rationes perpendent ; quippe ali-
„ quando secum animo reputabant , non solum pa-
„ rochiam Ecclesiam sibi datam esse , in qua pri-
„ mum baptismo suscepto , in Christo Domino
„ renati , aliis Sacramentis aluntur ad perpetuam
„ salutem : sed parochum etiam sacerdotem sibi lo-
„ co parentis esse debere , quem diligant , colant ,
„ obseruent : Hoc sibi proponentes illum pro fide-
„ libus sibi commissis apud Deum internuncium
„ et deprecatorem esse , diuinae legis interpretem ,
„ dispensatorem mysteriorum Dei , christianae vi-
„ tae et morum disciplinae Magistrum , a quo om-
„ ne petant pie recteque agendi consilium , et de-

„ nique ministrum omnium fere quae ad salutem
 „ eis necessaria sunt. Huic autem monitioni no-
 „ strae, etsi omnes pro praecipua suae salutis cura
 „ audientes esse debeant; imprimis patresfamilias,
 „ tutores, curatores, ludi magistros, caeteros-
 „ que aliorum moderationi curationiue praefectos
 „ cohortamur, diuinaque contestatione admone-
 „ mus, ut de sua, aliorumque, quorum curam
 „ gerunt, salute solliciti, primum ipsi haec pater-
 „ na monita amplectantur, tum illos etiam cre-
 „ bris cohortationibus ad illa exequenda inflam-
 „ ment; idque curent, ut non solum missae et di-
 „ uinorum officiorum tempore illi in parochialem
 „ Ecclesiam conueniunt; verum etiam ut institutas
 „ in ea doctrinae christianae scholas statis illis diebus
 „ frequentent. „

Quid magis apposite dici potest ad rem, quae
 prostat, illustrandam? Non ideo ecclesias regula-
 rium occlusas volo; in subsidium enim sunt, sed
 aureum S. Caroli monitum allego, videlicet: „ *pa-*
 „ *rochialis curationis officia* interturbari non debere,
 „ sed potius studium omne adhibendum esse, quo
 „ populus in omnes parochialis curae partes pie,
 „ sancteque conformetur. „ *b)* Triste satis! Fi-
 delis declinat Ecclesiam, quam matrem dicit suam,
 in qua regeneratus est ex aqua et Spiritu sancto,
 in

in qua iusiurandum, quod iuravit. sanctum adseruatur; ex qua ubi decumbit, viaticum exspectat; quid amplius dicam? Matrem contemnit, ministrum Dei, ex cuius ore scientiam requirere deberet, qui doloribus mortis circumdato adsistat, deiectum erigat, animamque sanguine agni mundatam roboret, de ea strictum subiturus iudicium. — Fidelium quidem suffragia expetit, quos viuis in Ecclesia declinauit, et inter quorum cineres quietem detrectat, alibi et corporis et bonorum exuias repositurus.

- a) *Qui vel frigus vel aestum vel distantiam incusant, et suae absentiae causam praetexunt, meminerint verborum S. Caroli Borr. qui et spiritum Concilii penetravit, et ly commode aliter intellexit, ac multi nostrorum temporum; meminerint et primorum fidelium, qui tyrannis Ecclesiam infestantibus, speluncas, antra, cryptas sacris suis deputarunt, cuius lamentabilis status monumenta in Roma subterranea videri etiamnum possunt: aliquando extra urbis moenia ad radices montium, in patientia quoque tempestatis aduersae, impetus imbrium, niuis, gelu, saepe etiam vehementissimi aestus ad sacra conuenerunt; quanquam ne hac quidem laboriosissima commoditate frui semper daretur, cum notiores etiam cryptas improbus miles perquireret, et armata manu sacros conuentus dissiparet. Aut illos catholicos cogitent, qui non in loco pascuae, verum in terra deserta et inaquosa commorantur, de longinquo fenestras adperientes et orantes cum Daniele ad templa sua,*
- E s

sua, nec laetari possunt, nisi subinde varius in his, quae dicuntur eis: In domum Domini ibimus, aut illos ruri laborantes, qui per mille incommoda viarum, tum niuis et grandinis, tum aestus, tum pluuiarum ascendunt adorare Dominum in loco sancto eius, et missae parochi adfistere.

b) Act. Eccl. Mediol. part. IV. Instruct. praedic. verbi Dei f. 404. n. 2.

§. III.

Concilia Galliae Tridentinum insecuta.

Rem non exaggeravi, cum haec exponerem. Clerus Gallicanus in comitiis parisiis an. 1655. habitis, quibus quinque super triginta Episcopi praeter alios sacerdotes interfuerunt, qui eodem modo mentem Conc. Tridentini explicant, sequens edentes decretum: „Fideles festis diebus et Dominicis, aut saltem ex tribus Dominicis altera, iure tenentur sistere se praesentes missae parochiali; „ad huius vero legis obseruantiam adhibitis etiam Ecclesiae censuris ab Episcopis compelli possunt. „Rem tanti momenti vrgent et quam maxime Cc. prouincialia in Gallia celebrata. Adeat quis acta Conc. Parisiensis a. 1557. et Rothomagensis a. 1581. tit. de curatorum et parochorum officiis n. 23. et Turonensis a. 1585. cap.

15. vbi haec causa fusius pertractatur. Insuper
vt populus ad missam parochi frequentandam in-
citaretur, decretum est a Synodo Mechlinensi pro-
uinc. 4. tit. 12. cap. 6. eam *certa* et eadem hora
celebrari debere, quam Synodus dioecesana a.
1609. a festo paschae ad calendas Octobris horam
octauam, a calendis Octobris ad pascha nonam esse
voluit. Metensis a. 1699. sub Henrico Carolo du
Cambout de Coislin prima Iulii habita: „ Cum
„ missae parochiales sint uniuscuiusque parochiae
„ priorum fidelium ad sacrificium Domini in-
„ cruentum publici conuentus, quibus omnes di-
„ bus festis tenentur adesse: vt *ex ore proprii pa-*
„ *storis*, quid singulis septimanis agere debeant,
„ eis intimetur, et tamen in plerisque huius Di-
„ oeceseos locis, maxime vero in hac ciuitate
„ Metensi, multi sint adeo circa hoc religionis
„ debitum negligentes, vt nequidem *ter in anno*
„ *missam parochialem* audiant; ideo stricte manda-
„ mus omnibus parochianis praecipue capitibus fa-
„ miliarum, quatenus missae parochiali saltem ex
„ tribus dominicis vno adsint; alias occasionem
„ praebebunt pastoribus eos negligendi in extre-
„ mis, cum ille non possit iuste debitum a pasto-
„ ribus exigere, quorum vocem in vita contem-
„ ferit. „ Idem Stat. 5. 1629. sub censuris in-
currendis praecipitur. a)

Digna

Digna lectu epistola pastoralis Archiepiscopi de
 Besançon Francisci Iosephi de Grammond 1707.
 edita et Synodo Bysuntinae praemissa : „ Nous a-
 „ vons si fort à coeur , qu' il n'y ait personne ,
 „ dans vos paroisses qui ne reçoive de vous le pain
 „ de la parole , qu' ayant été avertis , que dans
 „ les lieux , ou l'on dit vne messe basse , ne vont
 „ point a la messe de paroisse , et n' entendent n'y
 „ prônes , n'y catechismes. Nous avons cru de-
 „ voir défendre , comme nous défendons en effet
 „ à tous chapelains et autres prêtres établis dans
 „ les villages ou il n'y a n'y chapitre , n'y famili-
 „ arité , de dire la messe les fêtes *et les dimanches*
 „ *devant celle de paroisse. . . .* „ In Synodo autem
 eodem anno celebrata dicitur , „ per Decanos re-
 „ latum , omnes pene Curatos conquestos fuisse de
 „ negligentia parochianorum in assistentia missa-
 „ rum parochialium diebus dominicis et festis , re-
 „ novanda duximus statuta , nimirum , quod Pa-
 „ terfamilias omnis aut ex singulis familiis sal-
 „ tem aliqui diebus dominicis et festiuis ad so-
 „ lenne sacrosanctum et parochiale sacrificium si-
 „ mul conueniant , vt quae a communi parocho
 „ pro omnibus adferuntur , sacrificia et vota , con-
 „ currentibus omnium votis et orationibus Deo
 „ gratiora fiant , et ea neminem ignorare contin-
 „ gat ,

„ gat, quae ex communi Ecclesiae aut speciali no-
„ stro mandato in prunis explicari solent. „ Ex
statutis 1645 - 1655. c)

Tanta erat pastorum sollicitudo populum ad officia parochialia tam grauius praecepta reducendi. Hinc et iam pridem statutum est, ut Ecclesia parochialis plures easque maiores campanas haberet, quarum pulsu populum ad officium conuocet: Regularium vero Ecclesiae et particularia facella vnā tantum campanulam habeant, ut Ioannes XXII. constitutione fanciuit, relata Extrau. Vn. de officio custodis in Comm. Quam S. Carolus Borrom. in Conc. prouinc. IV. 1576 Gregorio XIII. Pontifice habito part. I. innouat. Tit. de campanis fol. 100. „ Parochialis Ecclesia si campanas tres, grandiore scil. mediam et minimam habere non possit, saltem duas, vbi fieri potest, habeat; easque distincto soni concentu inter se recte consentientes pro varia diuinorum officiorum, quae fiunt, ratione et significatione. Simplex Ecclesia, Oratoriumue vnā tantum campanulam habeat, ut Ioannis XXII. Pont. constitutione sancitum est. „

a) *Conf. Van Espen Iur. Eccles. Un. part. II. Sect. I. Tit. V. de celebratione missae. Et*

b) *Harz.*

b) Harzheim Tom. Cc. ad c. annum.

§. IV.

Consensus conciliorum in Germania.

Sed ne videar extraneis mercibus patriam onerare, quae iam pridem situm duxerunt, ad Conc. Germaniae prouoco, quae Conc. Trident. sequuta sunt, et ex verbis eorum mentem, scopumque deduco. Singula adducere nequeo, quod prolixum sit nimis. Lector ea tantum conferat, quae collegi, ut vnanimem eorum consensum circa missam parochi ex Tridentino audiendam dimetiatur. Synodus Augustana 1567. sub Ottone Truchsessio Cardinali Augustano habet: „ Moneant subditos suos parochi, ut dominicis et festis diebus officio missae et concioni *in suis parochiis*, ubi commode fieri potest, intersint. „ Synodus prouincialis Bisuntina sub Claudio a Bauma Archiepiscopo Bisuntino a. 1571. *) statuit: „ Curati praecipiant, moneant, hortentur parochianos suos, ut singulis diebus dominicis et festiuitatibus

* *Varia Cc. ex urbium nomina hoc §. ad Germaniam referuntur, quod, ubi celebrata sunt, nondum ad Gallicae regnum pertinuerint.*

„ bus praecipuis conueniant in Ecclesiam suam pa-
„ rochiam. „

Synodus Colonienfis sub Erneſto Bauariae Du-
ce Archiepiſcopo 1598 die 2da Octobris Tit. V. de
his quae pertinent ad populum n. I. ordinat :
„ Monendus eſt populus diligenter teneri vnum-
„ quemque parochiae ſuae intereſſe, vbi commode
„ id fieri poteſt ad audiendum Verbum Dei. Mo-
„ nendus idem populus quod Ss. Trident. Syno-
„ dus Seſſ. 22. vult, vt frequenter ad ſuas paroe-
„ cias faltem diebus dominicis et feſtis accedant. „

Praetereo Synodum Cameracenſem, anno 1604.
ſub Guilielmo de Berges Archiep. Cameracenſi,
Namurcenſem a. 1604. ſub Francisco Buiſſeret,
Epiſc. Namurcenſi. Poſterior abſentes *tribus diebus*
Dominicis a miſſa paroeci primo moneri vult, dein
citari coram Officiali, et in aliquam emendam fa-
bricae Eccleſiae eiſdem adplicandam condemnari,
niſi ob cauſam rationabilem excuſentur. a)

Lectionem quoque meretur Synodus Archi-
dioceſis Pragenſis ſub Sbignero Berka a. 1605. n.
IX. de diebus feſtis ita praecipiens : „ Die feſto
„ miſſae reuerenter, et religioſe interſint, quod
„ praetermitti non poteſt abſque peccato mortali.
„ Id-

„ *Idque ut in parochiali ecclesia praestent*, ad Ss.
 „ Canonum praescriptum reuerenter in Domino
 „ monemus. „ *b)* Confer Synodum Constantien-
 sem sub Iacobo Fuggero a. 1609. et a. 1616.

Statuta et decreta generalia visitationis referunt
 sub Marco Sittico L.IV. Salisburgensi Archiepiscopo :
 „ Curent parochi, *ut sui parochiani* Dominicis fe-
 „ stisque diebus *in propriis ecclesiis*, quantum fie-
 „ ri potest, missae sacrificio, verbique diuini prae-
 „ dicationi a principio ad finem usque diligenter,
 „ et deuote intersint. „

Synodus Leodiensis praeside Ferdinando Archi-
 episcopo Coloniensi vtriusque Bauariae Duce a. C.
 1618. Pauli V. Pap. 14mo. et Mathiae Imper.
 7mo. Tit. X. de locis sacris, et officio div. c. 4. re-
 fert : „ Parochianos omnes monemus, et eis
 „ *mandamus*, *ut in suis parochialibus ecclesiis* diligen-
 „ tes adsint ad verbum Dei, aliaque diuina au-
 „ dienda, alioquin si eos ad tres continuas septi-
 „ manas diebus dominicis, et festis absque legiti-
 „ ma causa, vel pastoris sui licentia contigerit,
 „ volumus in eos ad poenas Canonicas, et Statuarias
 „ antiquas huius dioecesis aliasque arbitrarias pro-
 „ cedi. „ *c)*

Instructio pro concionatoribus per Dioecesin
Yprensem a. C. 1629. Urban. VIII. P. 7mo et Im-
peratoris Ferdinandi II. undecimo, sub Georgio VI.
qui erat Chamberlinus, n. VIII. ordinat: „ Mo-
„ neant populum, vt frequenter ad suas paro-
„ chias saltem dominicis, et maioribus festis ac-
„ cedant; *teneri unumquemque* suae parochiae in-
„ teresse, vbi commode id fieri potest, ad au-
„ diendum verbum Dei. „ d)

Synodus Audomarenfis sub Christophoro de
France Epis. a. 1640. Tit. VI. c. 2. „ Moneant
„ etiam, teneri parochianos, dum commode pos-
„ sunt, sacrum *in parochia sua* audire, et concioni
„ interesse. „

Tornacensis sub Urbano VIII. et Ferdinando
tertio a. 1643. die 21. April. celebrata ordinat
Tit. XVII. de Pastoribus n. 13. ordinat: „ vt vero
„ decretis Ss. Synodi Trid. de frequentandis ec-
„ clesiis parochialibus satisfaciamus, *mandamus*
„ *omnibus*, et singulis nostrae Dioecesis *pastoribus*,
„ aliisque verbi diuini praeconibus etiam *quomo-*
„ *dolibet exemptis*, vt nostro nomine saepius mo-
„ neant populum, missam, ac concionem in eccle-
„ sia sua parochiali, dum commode fieri poterit,
„ et ad minus diebus dominicis, et festiuis fre-

„ quentare teneri. „ Et n. 14. „ Cui praecepto
 „ vt tanto promptius, tantoque commodius obediamur,
 „ et *ne per ullos regulares* vllum in eo obseruando
 „ *obstaculum* fiat, prouidere volentes serio
 „ prohibemus omnibus regularibus, ne in eorum
 „ ecclesiis, aut oratoriis, aut aliis locis priuatis
 „ diebus dominicis, et festiuis sub concionis, aut
 „ missae parochi horam vllas congregationes, aut
 „ *sodalitates virorum*, aut *iuuenum non scholarium*
 „ faciant. „ e)

Colonienfis sub Maximiliano Henrico, vtriusque Bauariae duce a. 1651. „ Quo Christi ecclesiae fideles praecepto de missa audienda facilius
 „ queant satisfacere, mandamus, vt dominicis, et
 „ fori festis diebus missa parochialis certa, et eadem
 „ hora fiat praemissa trina campanarum pulsatione,
 „ vt parochiani iuxta locorum distantiam etiam remotiores
 „ *in ecclesia sua* sacrificio missae, et verbo Dei audiendo tempestiue possint interesse sub graui
 „ poena arbitraria a secus facientibus incurrenda. „

Hildesheimensis a. 1652. sub Maximiliano Henrico Col. Archiepiscopo, Episcopo, ac Principe Hildesheimensi habet: „ Nullus alterius parochianum,
 „ nisi itinerantem, et tunc de rectoris sui
 „ licentia ad communionem recipiat. „

Namurcensis praesidente Ioanne a Wachten-
donk Episc. Namurc. a. 1659. „ Moneat popu-
„ lum, vt frequentet *suas parochias*, et saltem eas
„ dominicis, et festis accedat. „ f) Diligenter
item hortentur vnumquemque teneri, parochiae
suae interesse, vbi commode fieri potest, ad au-
diendum verbum Dei. Item inhibetur Capellanis,
et religiosis, celebrare missam in castris, aliisque
locis eo tempore, quo in parochia celebratur sum-
mum sacrum.

Videntur Capellani et Religiosi in nobilium ca-
stris noluisse Episcopo subiacere, quod ex statuto
synodali Dni. Wolframi Ep. Herbip. colligo, in quo
sic ordinatur: „ Nulli Capellani nobilium in Ca-
„ pellis castrorum dominorum suorum celebrare
„ debent, nisi antea epo vel loci archidiacono obe-
„ dientiam faciant manualementem, et ad Sinodos et ca-
„ pitula venire debent, recepturi mandata eccle-
„ siastica et denunciatura suis dn̄is et eorum cōstren-
„ sibus, cum plebani aliquando hoc facere ppter
„ eorum tyrannidem non sunt ausi. Qui autem
„ ante obedientiam h̄m̄oi factam capellas officiaue-
„ rint, suspensi et excommunicati *per ecclesiarum*
„ plebanos tamdiu nuncientur, donec satisficiant
„ et obediant, ut dictum est. „

Colonienſis a. 1662. „ Adhortentur pariter
 „ populum, vt frequenter ad ſuas parochias, non
 „ diebus dominicis, et maioribus fori feſtis tan-
 „ tum, ſed aliis etiam ſolennibus accedat: ibique
 „ ſacro miſſae ſacrificio, concionibus, et cateche-
 „ ſibus attente, et deuote audiendis vſque ad fi-
 „ nem interſit. „ g)

Synodus autumnalis Monaſterienſis, 1668.
 celebrata XVI. Oct. „ Nullus alterius parochia-
 „ num niſi itinerantem, et *tunc de Rectoris ſui li-*
 „ *centia* ad communionem recipiat. „ b)

Praetereo alia magni nominis Concilia, ne
 longior ſim. Ad extraneum quoddam appello,
 anno quinto Benedicti XIV. P., cuius ſapientiam
 laudabunt multi, celebratum. Et eſt Synodus
 Dioceſis Culmenſis, et Pomeſanienſis A. C. 1745.
 Franciſci Imp. Imo, ab Illuſtriſſimo et Reuerendiſ-
 ſimo D. Andrea Stanislao Koſtka Comite in Zalus-
 kie in Eccleſia Archipreſb. Lubauienſi. C. XI. de
 feſtorum obſeruantia: „ Nos igitur Ss. Concilio-
 „ rum auctoritate et Ss. PP. decretis innixi haec
 „ Chriſti fidelibus in diebus feſtis ſanctificandis pro-
 „ ponenda cenſuimus: †) Miſſae ipſo die feſto reue-
 „ renter interſint, quae praetermitti non poteſt abs-
 „ que peccato mortali, *idque vt in eccleſia paro-*
 „ *chiali*

„ *chiali praestent* ad Ss. Canonum praescriptum,
„ vehementer in Domino monemus. „ i) Et
fol. 534. : „ Hortentur Curati cunctos suae paro-
„ chiae fideles, vt omnes *festis diebus Missam au-*
„ *diant in ecclesia sua parochiali, in qua per baptis-*
„ *mum regenerati, atque haeredes regni coelestis facti*
„ *sunt, moneantur diligenter, teneri vnum-*
„ *quemque, parochiae suae interesse, vbi com-*
„ *mode fieri potest, ad audiendum verbum Dei.* „

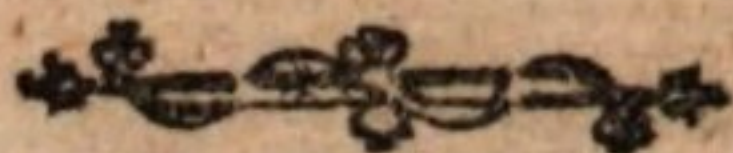
Addo pastoralement instructionem Felicis Iosephi
Huberti de Waurans Yprensis Episcopi 1765. cap.
28. de dierum Domin. et fest. religios. obseru.
„ Vt autem, quod his intendimus, id plenius
„ adsequamur, dum caeteroquin modis et mediis
„ omnibus caueri debet, ne populus a frequen-
„ tatione et auditione missae parochialis, vespera-
„ rum, et praedicationis verbi Dei, vnquam ab-
„ strahatur, inhibemus, etc. „ k) Plura testimonia
per tempus adducere non licet, sufficiant haec ad
causae, quae agitur, bonitatem.

a) Cc. Germ. T. VIII. pag. 615. Tit. de off. diu. c. 14.

b) l. c. p. 683.

c) Tom. IX. Cc. germ. ad a. 1612.

d) Cc. Germ. T. c. p. 298.

e) l. c. p. 502.

f) l. c. pag. 632.

g) Ibid. pag. 861.

b) Pag. 934. cap. VI. §. 1.

i) Tom. X p. 491 - 520.

k) l. c. p. 604.

✠) Eadem Synodus sequentem ordinationem edidit: „ Nul-
 „ li Clericorum permittatur, extra Seminarium per-
 „ noctare, et siquando per vacationes alicui eorum per-
 „ missum fuerit, ad paternam domum diuertere, in-
 „ de ad Seminarium non reuertatur sine litteris testi-
 „ monialibus parochi loci sui, ubi commansit, quibus
 „ dicatur, eum diebus festiuis Ecclesiae parochiali
 „ inseruisse, doctrinam christianam exercuisse, Sacra-
 „ menta poenitentiae et eucharistiae saltem bis in mense
 „ suscepisse. „ Noua non est, cum S. Carolus Borrom.
 eam diu sanxerit: etenim in epistola commendatitia
 ad parochos exarata, ut rationem viuendi Alumnorum
 ad suos lares redeuntium obseruarent, haec ponit: „ An
 „ diebus festis missae conuentuali, reliquisque officiis
 „ in ecclesia tua, superpelliceo indutus, religiose inter-
 „ sit, inseruiatque? An doctrinam christianam in ec-
 „ clesia tua horis statutis docent singulis diebus festis?
 Conf. Acta Eccl. Mediol. pars. V. instiz. Seminarii f.
 864.

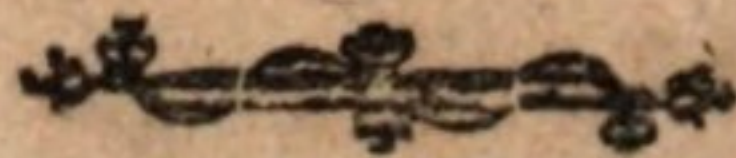

§. V.

Ordinatio pastoralis ADAMI FRIDERICI.

Non praetereundam duco, quam Praesul Franconiae memoria omnium dignissimus edidit ordinationem a. 1764 d. 4. April. quae et argumenta a consuetudine ducta dissoluit. Integram adpono, quod forte non sit in omnium manibus:

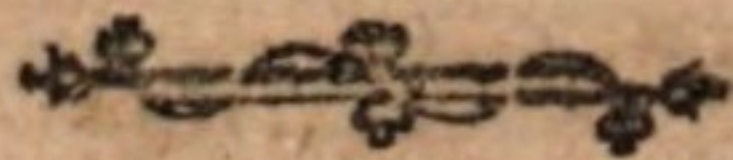
„ Wir haben Uns zu nicht geringer Befremdung
„ und äußerstem Misfallen vorbringen lassen, wasmaßen
„ in fast allen Pfarrenen unsrer fürst-bischöflichen Resi-
„ denzstadt Würzburg von mehreren Jahren her die we-
„ nigsten Pfarrkinder in ihren eignen Pfarr- und Mut-
„ terkirchen auf Sonn- und Feyertagen der Pfarrpredig
„ und Pfarrmess das Jahr über beywohnen, hiedurch
„ aber nicht nur eines Theils den in der Pfarrmess ei-
„ ner jeglichen Pfarrgemeinde zugeeigneten geistlichen
„ Frucht des unblutigen heiligsten Messopfers sich selbst
„ sten entziehen, andern Theils bey Hintansetzung des
„ wesentlichen und öffentlichen Pfarr-Gottesdienst zu ei-
„ nem reifen Begriff eines wahren Christenthums nicht
„ gelangen, dahero gemeiniglich nur den Nebenandach-
„ ten sich ergeben, und hieben vielmal ihren ordentli-
„ chen von Gott und Uns gesetzten Seelenhirten nicht
„ kennen lernen, sofort imgleichen von ihm der Gebühr
„ nach auf den Weg ihres Heils, und zur Erkennt-
„ niß der christlichen Hauptpflichten, nicht mögen ge-
„ leitet werden, sondern auch, da wir auf unseren
„ Pfarrkanzlen von Zeit zu Zeit die gebothenen Fastä-

„ ge, Vigilien und Festtage verkündigen, ein jedes
 „ Pfarrspiel an besondere, die Kirchenzucht und gute
 „ Ordnung betreffende, und einem jeden Stand und
 „ Alter gemäße Obliegenheiten gnädigst erinnern, wie
 „ auch und vörderst die Eheversprechungen, Ehepa-
 „ cta, landgerichtliche Proclamata, und andere fürst-bi-
 „ schöfliche Verordnungen unserm christlichen Pfarrvolk
 „ kund thun lassen; diesen öffentlichen vor oder nach
 „ der Pfarrpredig gewöhnlichen Verkündigungen aber
 „ die wenigsten gegenwärtig sind, dannenhero unsere
 „ heilsame Mahnungen nicht befolget, die gebothenen
 „ Fasttage aus sträflicher Unwissenheit gebrochen, unsere
 „ fürst-bischöfliche Gebothe mishandelt, die Ehepacta
 „ zum Schaden der Kinder eingegangen, wie nicht we-
 „ niger die heimlichen Ehehindernisse aus Mangel ei-
 „ ner gegenseitigen Nachfrag und Anzeig nicht entde-
 „ cket, nothfolglich die Giltigkeit mancher Ehen zum
 „ größten Seelenschaden in Gefahr gesetzt werden;
 „ über dieses viele Pfarrkinder einer unverantwortlichen
 „ Geringsachtung des göttlichen Worts in den Predigen,
 „ welche sie weder in ihrer Pfarr- noch anderen Kirchen
 „ das Jahr hindurch anhören, sich schuldig machen,
 „ und in dieser höchst schweren Unterlassungs-Sünd,
 „ welche unser göttlicher Lehrmeister in seinem heiligen
 „ Evangelio als ein Merkmal der ewigen Verwerfung
 „ angemerket hat, um so länger und leichter verharren,
 „ je dienlicher ihnen der angebliche Vorwand anderer
 „ Kirchen und Predigen zu statten kommt, mit welchem
 „ sie ihre vielfältige Versäumnis vor der Welt zu ver-
 „ bergen, und ihre Ehre zu retten suchen.

„ Gestalten Wir nun die zärtlichste Neigung und
„ ausnehmende Werthschätzung gegen unsere wegen ih-
„ res Alterthums und Ansehens ehrwürdige Pfarrkirchen
„ jederzeit tragen, auch solche von unserm sammtlich ge-
„ liebten Pfarrvolf in gleicher Hochachtung um da billi-
„ ger wollen gehalten wissen, als ihnen nicht unbekannt
„ seyn mag, daß diese ihre Mütter sind, welche sie
„ durch den heiligen Tauf in Christo wiedergeboren,
„ hiernächst die Milch christlicher Lehr gereicht, und
„ noch immer das Brod des göttlichen Wortes und
„ ewigen Lebens brechen müssen, endlich nebst anderen
„ unzählbaren Seelenwohlfahten die übrigen göttlichen
„ Geheimnisse, bevorab die letzten heiligen Sacramenten
„ am End ihrer Wanderschaft durch ihre verordnete
„ Pfarrer liebevoll mittheilen, und noch nach dem Tod
„ den entseelten Leichnam in ihren Schoos aufnehmen
„ werden; dahingegen auch unser aufhabendes bischöf-
„ liche Amt, und derentwegen zu seiner Zeit Uns oblie-
„ gende schwere Verantwortung dieser Hinlängigkeit län-
„ ger nachzusehen so weniger gestattet, je deutlicher und
„ nachdruckfamer der in dem heiligen Geist versammelt
„ gewesene letzte allgemeine Kirchenrath zu Trient in
„ seiner 22 Session: Von dem, was in der heiligen
„ Meß zu beobachten, und zu vermeiden; Dann
„ in der 24 Session Von der Reformation am 4 Ka-
„ pitel eine im Gewissen verbindende Schuldigkeit der
„ Pfarrgenossen, der Pfarrpredig und Pfarrmeß in ih-
„ ren eignen Pfarrkirchen bezuwohnen erkläret, mit
„ dem an alle Bischöfe erlassenen heiligsten Kirchenbe-
„ fehl, ihre unterhabende Christgläubige erwähnter
„ Schuldigkeit halber zum öftern väterlich zu erinnern:

„ solchemnach ermahnen Wir alle und jede unsrer bi-
 „ schöflichen Sorg untergebene Pfarrverwandte, wessen
 „ Stands sie immer sind, unter dem heiligen unsrer
 „ Mutter der Kirche schuldigen Gehorsam und befehlen
 „ hiemit alles Ernstes bey Vermeidung unsrer Ungnad
 „ und der Uns selbst vorbehaltenen Ahndung, daß

„ Erstens, nach Maassgab unsrer Kirchenordnung
 „ I Cap. Nro. 17 und 18 von jeder Haushaltung we-
 „ nigstens ein oder zwey erwachsene Personen wechsel-
 „ weis in ihren angewiesenen Pfarrkirchen alle Sonn-
 „ und Feyertage erscheinen, und daselbst die Pfarrpredig
 „ und Pfarrmess wie schuldigst so andächtig anhören,
 „ wobey Wir vörderst zu unsern Ráthen und Vor-
 „ stehen das gnädigste Vertrauen hegen, daß sie dem
 „ übrigen Pfarrvolt hierinnen mit dem Beyspiel vorzu-
 „ gehen, und unsere gnädigste Verordnung mit in Voll-
 „ zug zu bringen sich beeifern werden; dann

„ Zweytens, damit das gute Vernehmen und geist-
 „ liche Band zwischen unseren Pfarrern und ihrer Pfarr-
 „ gemeinde zur Wohlfahrt der Seelen allzeit fest gehal-
 „ ten, nicht minder gedachte Pfarrer als geistliche Hir-
 „ ten, denen Wir in Gemäßheit der göttlichen und hei-
 „ ligen Kirchensatzungen die Theilnehmung an unserm
 „ so weitschichtigen bischöflichen Ober - Seelenhirten
 „ Amt übertragen haben, die von Gott und Uns ih-
 „ ren anvertraute Heerde kennen lernen, selbige fleißig
 „ verwachen, nützlich weyden, und Christo dem obersten
 „ Seelenhirten sowohl dermaleinst, als jezo Uns von
 „ jedem Schäflein in Erforderungsfall Rechenschaft ab-
 „ legen können, befehlen Wir ebenfalls gnädigst, daß
 „ alle,

„ alle, welche von einer Pfarren in die andere ziehen,
„ jedesmal bey ihrem Pfarrer sich binnen 14 Tagen stel-
„ len, und von ihm samst ihrer etwa unterhabenden Fa-
„ milie in den Pfarrmatrikel einschreiben lassen; wollen
„ auch, daß zu beständiger Vollziehung dieser unsrer
„ neuen Verordnung alle unsere weltliche Gerichtsstellen
„ unsern Pfarrern hierinnen hilffliche Hand biethen und
„ leisten sollen.

„ Drittens, damit dieser unsrer gnädigst befehlen-
„ den Willensmeynung von allen gehorsamst nachzulebet
„ werde, gebiethen Wir ausdrücklich, daß die hierinn-
„ falls Ungehorsamen, um gegen solche die gebührende
„ Ahndung vorkehren zu können, von unsern Pfarrern
„ hiesiger Residenz fleißig aufgemerkt, sodann hierüber
„ der unterthänigste Bericht an Uns unmittelbar gehor-
„ samst abgestattet werden solle.

„ Schließlich aber gegenwärtige unsere fürst- bis-
„ chöfliche Verordnung nicht nur jezo zu jedermännigli-
„ cher Nachachtung auf allen Kanzeln verkündiget, und
„ an die Kirchenthüren angeschlagen, sondern auch in
„ Zukunft jährlich zweymal, nämlich auf den zweyten
„ Sonntag nach Ostern Misericordia Domini, und den
„ Sonntag vor oder nach Martini von allen Pfarrkan-
„ zeln wiederholet, auch dießmal auf allen unsern Ge-
„ richtsstellen verlesen werden solle. Gegeben in unsrer
„ fürst- bischöflichen Residenzstadt Würzburg unter unserm
„ geheimen Ranzley-Insiegel den 14 Aprilis 1764.

Quid verbis tanti Episcopi addi queat, non in-
uenio. Vno enim quasi verbo spiritum Veteris

Ec-

clesiae et mentem Conc. Trid. complectitur. Reuerentiam merentur et obedientiam, Deo loquente per os illius, cui gregem suum Pastor aeternus commisit.

Haec igitur, quae recensui, iure veteri et nouo sancta sunt, eruntque semper, et nobis spiritum ecclesiae exhibent, quae in domino optat fidelium suorum in parochiis vnionem.

Argumenta, quae collegi, tam graua mihi videntur, vt non videam, qua ratione ii praesertim queant se purgare, qui contraxere consuetudinem, fugiendi missam parochi §. 3. Cap. I. delineatam. Scio in hac populi frequentia et familiarum multitudine impossibile esse, vt omnes et singuli eadem hora intersint parochi officio. Sed quid impedit,

„ dass nach Maassgab unsrer Kirchenordnung wenig-

„ stens eine oder zwey erwachsene Personen wechselweis

„ in ihren angewiesenen Pfarrkirchen alle Sonn- und

„ Feiertage erscheinen, und daselbst die Pfarrpredigt

„ und Pfarrmesse wie schuldigst so andächtig anhö-

„ ren? „ a) Addere hic lubet, quae habet iam supra laud. Euseb. Amort. b) „ Verum quidem est, ait,

„ quod multi excusationem sumere soleant ob infi-

„ pidum quorundam concionandi modum, vtpote

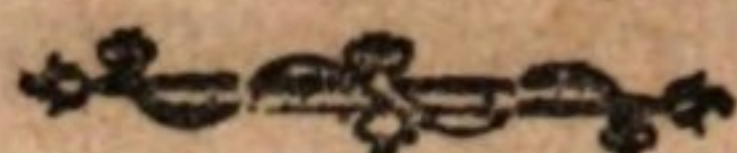
„ relicto verbo Dei praedicantium ferme solum de-

„ uotiun-

„ uotiunculas ad salutem adiaphoras, reuelationes
„ mulierum, historiolas parum verosimiles ac fi-
„ das, doctrinasque ad quaestum idoneas &c. Sed
„ eo ipso Episcopis et aliis superioribus eo maior
„ obligatio incumbit, corrigendi hos lapides offen-
„ sionis et anfas praetextuum. „ Quanquam hoc
patriae nostrae nemo iure imputabit.

Consuetudinem sibi fauere clamant omnes,
qui populo in parochiis nolunt coadunari. . . .
Galliam quod concernit, Clerus gallicanus in comi-
tiis generalibus sic loquitur: „ On ne peut pre-
„ tendre qu'il y ait en france, ou qu'il y puisse
„ avoir une coùtume contraire. „ Ei Consuetudi-
ni, quam aduersarii obiiciunt, obstitit ecclesia tum
Cc. prouincialibus, tum synodalibus statutis, tum
libris ritualibus, adeoque legitima praescriptione
lex abrogata non fuit — In Germania, quae
ubique obtineat consuetudo, ignoro. Demus episco-
pos *ex certis causis* indulgere, nec disciplinam, ut
optant, vrgere. Num spiritus ecclesiae ideo ener-
uatur? Videntur id potius cuiuscunque conscien-
tiae velle relinqui, nec inquirere singulorum prae-
textus, vtrum *commode* paroeciae interesse neque-
ant? Interim semper persuasum habent, parochiam
esse *ouile*, ad quod oues conuenire oporteat; *do-*
mun, in qua vnitas communionis sit; *familiam*,
cui diuersitas inimica est; *corpus vnum*, in quo
ocu-

oculus manui dicere non potest: opera tua non indigeo; *unitatem conuictus* per panem eucharisticum et verbum Dei. —

Laqueum non iniicio conscientiis, nec iugum fidelium humeris impono, vbi thema vrgeo de missa parochi; sed vota Episcoporum in Conciliis congeffi, quae ad Pauli verba respiciunt: „ Obedite Praepositis vestris, et subiaceite eis: ipsi enim „ peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, et „ non gementes: hoc enim non expedit vobis. „ Heb. XIII. 17.

Nec praetereunda sunt verba celeberrimi Episcopi Ioannis Massillon, quae pro honore parochiarum scribit in solida concione du veritable culte: „ On est peut-être de toutes les assemblées „ de dévotion; & l'on ne vient pas entendre la „ voix du Pasteur, que l'Eglise ordonne de suivre „ & d'écouter. Oüi, mes Freres, la voix du „ Pasteur a une grace & une vertu particulière „ pour ses brebis: il parle avec l'autorité & avec „ la tendresse d'un pere: les vérités les plus simples „ dans sa bouche, tirent de la grace de son ministère une bénédiction que nous ne saurions donner aux nôtres: nous sommes des étrangers, il „ est le Pasteur: nous entrons dans ses travaux; „ mais

„ mais c'est à lui que la vigne appartient : l'affi-
„ stance a votre Paroisse est un devoir confirmé
„ par la pratique de tous les siècles, par les Loix
„ de l'Eglise, par la doctrine des Saints, par
„ l'exemple des gens de bien, par l'unité du mi-
„ nistère : c'est là proprement l'assemblée des Fi-
„ déles : c'est le corps autour duquel les aîgles
„ doivent se réunir : c'est là où est la source des
„ Sacremens, l'autorité de la doctrine, la règle
„ du culte, le lien commun de la foi : c'est la
„ Maison de Prière où vous devez venir confesser
„ la foi que vous y avez reçue sur les Fonts sacrés,
„ & soupirer après l'immortalité que vos cendres
„ y attendront : c'est une manière de schisme, de
„ désobéissance, de séparation du corps des Fi-
„ déles, de s'en absenter : & cependant on aura
„ du goût pour aller se recueillir dans une Maison
„ sainte, où la singularité & la distinction flâte &
„ soutient ; & on n'en aura point pour ce devoir
„ essentiel, parce que le mélange du commun des
„ Fidèles qui devroit le rendre plus solennel &
„ plus consolant, l'a rendu ou incommode ou
„ méprisable. „ c)

Caeterum ut cuiuscunque conditionis homini-
bus fieret satis, optarem horam et tempus diuerso
eorum statui adcommodum : (si forsan alicubi hic
prae-

praetextus foret, quo se certa hominum pars subduceret, utique modo quovis meliore amputandus esset.)

Praeterea quantum parochianorum spiritui conduceret vel facer cantus in lingua vernacula, qui et compunctionem excitaret, deuotionemque conseruaret! Quam pulcra forent tabernacula Domini, si iuxta Apostoli mentem: „ Loquentes vobismetip-
 „ sis in Psalmis et hymnis et canticis spiritualibus
 „ cantantes et psallentes in cordibus vestris Domi-
 „ no, „ fidelium attentioni subueniretur! si fo-
 menta distractionum, inter quae theatralis saepe
 musica aures tenacius implicat voluptate sua, re-
 mouerentur a sanctuario, ut in spiritu et veritate
 Deum quiuis adoraret! Vel esset *choralis* „ *Der*
 „ *Chorto* , sagt Pitrof d), *war immer nach dem Ge-*
 „ *schmack der Väter; so wie er ausser Zweifel schickli-*
 „ *cher zur Erbauung ist. Gregor der Grosse hat die-*
 „ *sem Tone un'treitig zu seinem Aufkommen verholffen.* „
 Pro hoc cantu grauitur dixit vir spiritu ecclesiastico
 plenus, sibi constans, cuius memoria in hac Dioe-
 cesi adhuc in benedictione est, e) ubi orationem in
 congregatione DD. Parochorum Cap. Gerlocur. ha-
 buit, quod ex clementissimo iussu D. FRIDERICI
 CAROLI a. 1738. visitatum fuit. Iuuat verba
 eius referre: „ Nec minor habenda cura est, ut

„ *can-*

„ *cantus in ecclesia sit gravis, deuotus et desumptus*
„ *ex libris autoritate Ordinarii adprobatis, ut fide-*
„ *les unanimes uno ore honorificent Deum, prohiben-*
„ *do vanum illum pruritus, quo nonnulli hisce*
„ *temporibus, neglecto antiquissimo cantu choralis,*
„ *in quibusuis locis inanes modulos, et concentum*
„ *musicum vel potius eine Kratzmusik conentur in-*
„ *troducere, cum ingenti praeiudicio pietatis et atten-*
„ *tionis ad diuina mysteria.* „ — Pitrof l. c. „ *Ein*
„ *Landpfarrer handelt sehr unbescheiden, der die schö-*
„ *ne vaterländische Gesänge, an die das Volk erbäu-*
„ *lich gewöhnet war, mit einer elenden übel zusam-*
„ *menstimmenden Figuralmusik aus eitler Nachab-*
„ *mungsbegierde umtauschen will; die er auszuführen*
„ *nicht imstande ist; das Volk um seine nutzbare got-*
„ *tesdienstliche Beschäftigung bringt, dasselbe mit dem*
„ *verworrenen Geheule eines Gesanges, das niemand*
„ *verstehet, zerstreuet.* „ „ *Quantum fleui, ait S.*
„ *August., in hymnis et canticis tuis suauesonantis*
„ *ecclesiae tuae vocibus commotus acriter! Voces*
„ *illae influebant auribus meis, et eliquabatur ve-*
„ *ritas tua in cor meum: et ex ea aestuabat affe-*
„ *ctus pietatis, et currebant lacrymae, et bene*
„ *mihi erat cum eis.* „ *f)*

Optandum foret, ut eo zelo sacramenta dispensarentur, poenitentes in charitate susciperentur,

(vera enim iustitia compassionem habet) Christus crucifixus non in persuasibilibus humanae sapientiae verbis praedicaretur, sed in ostensione veri spiritus; adflicti a parochis suis erigerentur, eique necessitatibus suorum vere communicarent, boni in gratia confortarentur. Nunquid omnes in laetitia egrederentur, et in pace deducerentur, nec matrem quis fugeret ecclesiam? Sic parochus laxaret rete in capturam hominum, et Euangelio omnis collaboraret. Interim iis, qui commode solenni parochi officio interesse nequeunt, *Regularium ecclesiae in subsidium sunt.* Hi Episcopo benedicente, et adprobante sacra faciunt, verbum Dei annunciando. Dixi in subsidium tantum sunt. g)

a) *Wirzb. Kirchenordnung* 1. K. nro. 17. 18.

b) *Theol. mor. Tom. I. Tract. III. Sect. 4. de 3. praec. dec.*
p. 391. ed. Aug. Vind.

c) *Sermon du veritable culte. Careme. T. 2. ed. a Paris f.*
389. —

d) *II. Theil §. 174. Anordnung des öffentl. Gottesdienstes.*

e) *Pl. R. ac M. D. Martinus Kentler, Ss. Th. D. Ecc. Colleg. Haug. Decan. Vic. in spir. gen. Cons. int. et eccl.*

†) *Ignat.*

†) Ignaz Gropp Tom. II. Collect. nou. Script. et rerum
Wirceb. p. 767. Rel. Vis. Cap. Gerloc.

f) S. Aug. l. 9. Conf. cap. 6. ed. Ven. p. 202.

g) Karg pax rel. n. 13. 14. 15.

Errata.

Pag. 21. lin. 14. sec. VIII. corrige III.

30. 19. Opificium Opificum

36. 6. praescribibitur praescribitur

50. 10. sicque ipsos &c. ab- ipsis, qui, &c. ab-
solutos solutis

80. 21. *supple* abesse.

Reliqua Lectori.

Ludwig, Peter

Petri Lvdwig De eo, qvod circa missam parochi avdiendam ivstvm est
dissertatio

Bambergae [u.a.] 1783

Liturg. 737

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10590865-6

VD18 14484463-001